

מתוך היקדמת המחבר: ועיניכם תראינה בנים בני בני כשתילי זרעים סביב לשלחם,
תכמים ונבונים, ובתים מלאים כל טוב, גם עושר גם כבוד לא יסופו מזרעכם

גליון
זרע שמשון המבואר

פרשת בהר

אות ד

פרשת נחקותי

אות א

דרוש מתוך הספר המסוגל 'זרע שמשון' שחברו הגאון המקובל
האלוקי חסידא קדישא רבנו **שמשון חיים ב"ר**
נחמן מיכאל נחמני זלה"ה

מח"ס 'זרע שמשון' ו'תולדות שמשון'
שחי לפני כ-300 שנה בתקופת האור החיים' ומקום קברו לא נודע
והבטיח שהלומד בחידושויו וספריו יזכה לישועות בבני חיי ומזוני
גלב"ע ו' אלול תקל"ט

דרוש מנוקד ומבואר בתוספת ציונים והארות
יו"ל על ידי מוסדות זרע שמשון
שע"י האיגוד העולמי להפצת תורת זרע שמשון

**יו"ל ע"י האיגוד העולמי
להפצת תורת
"זרע שמשון"**

לקבלת הגיון נא לשלוח למייל:
zera277@gmail.com

ארה"ב

הרב מנחם בנימין פאשקס
ZERA SHIMSHON
C/O B PASKESZ 1645 48 ST
BROOKLYN NY 11204
347-496-5657
mbpaskesz@gmail.com

ארה"ק

הרב ישראל זילברברג
05271-66450

ניתן לשלוח תרומות והנצחות
לזכות ולע"ג ולקחת חלק בהוצאות
והפצת הגיונות והספרים.

ניתן להפקיד בבנק מרבנטיל (17) סניף 635
מספר השבון 71713028 ע"ש זרע שמשון,
כמו כן ניתן לתרום בכרטיס אשראי

וזכות הצדיק ודביו תורתו הקדושים יגן מכל
צרה וצוקה, וישפיע על הלומדים ועל המסיעים
בני חיי ומוזני ועל טוב סלה
כהבטחתי
בהקדמת ספריו.

לשוחפת של ברכה בכל ית

**מוקד
זרע שמשון**

ארץ ישראל
02-80-80-500

ארה"ב
347-496-5657

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון העבואר'
נתרם
לזכות והצלחת

**דניאל אורי
בן רגינה מלכה**

שיראה הצלחה וברכה
בלי גבול ובלי עדה בעסקי
בכל העולם
וייתקיים בו הפסוק
"ופרצת יעה וקדצה"
צפונה ונגבה"

הוצאת והפצת קונטרס
'זרע שמשון העבואר'
נתרם
לזכות והצלחת

**אהרן
בן גיטל בילא**
ובל משפחתו
ובל הנלוים אליו

לשפע ברכה
והצלחה גדולה
וסייעתא דשמיא
בכל עכל כל

פְּרִשְׁת בְּהַר

ד

פָּרָק קָמָא דְבִכְבָּא בְּתָרָא (י, א), מַאי דְכָתִיב (מְשַׁלֵּי יט, ז) 'מַלְוָה ה' חוֹנֵן דְּל', אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲלֵמְלֵא מְקָרָא בְּתוֹב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוּ, כְּבִיכּוֹל, 'עֶבֶד לֹוָה לְאִישׁ מַלְוָה' (מְשַׁלֵּי כב, ז), עַד כָּאן. יֵשׁ לְדַקְדָּק, שְׁהִיָּה לוֹ לְכַתֵּב 'חוֹנֵן דְּל מַלְוָה

מֵאִמְרֵם ז"ל 'מַלְוָה ה' חוֹנֵן דְּל' כְּבִיכּוֹל עֶבֶד לֹוָה לְאִישׁ מַלְוָה

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְבָאָד

ד

כְּשִׁמְקוּיָמִים הַמְצוּזוֹת שְׁלֵא לְשֵׁם שְׂכַד, אִין נַחֲשֵׁב לְדִיבִית מַה שְׁהַקְב"ה מְזוֹסִיף שְׂכַד עַלְיוֹן

כְּזֶה מְסַבְרַתְנוּ, שְׁהַקְב"ה מַחֲשִׁיב אֶת הַנּוֹתָן צַדָּקָה כְּמִי שְׁהַלּוּוֹה לְהַקְב"ה,^א וְהָרִי שְׁכְּבִיכּוֹל^ב נַעֲשֶׂה הַקְב"ה כְּעֶבֶד לְנוֹתָן הַצַּדָּקָה, עַד שִׁיחְזִיר לוֹ מַה שֶׁנִּתֵּן לְצַדָּקָה, וְכִמוֹ שְׁכָתוּב (מְשַׁלֵּי כב, ז)^ג 'עֶבֶד לֹוָה לְאִישׁ מַלְוָה' - הַלּוּה מְשׁוּעֶבֶד לְמַלּוּוֹה וּמַחְוִיב לְהַחְזִיר לוֹ אֶת מַעוֹת הַהַלּוּוֹאָה^ד, עַד כָּאן.

וּלְפִי דְרַשְׁת הַגְמָרָא יֵשׁ לְדַקְדָּק עַל לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'שְׁהִיָּה לֹוָה לְכָתֵב 'חוֹנֵן דְּל מַלְוָה ה'' שְׁבַתְחִילָה הָאָדָם חוֹנֵן דְּל, וְעַל יָדֵי זֶה הוּא

דְּקָדוּק בַּפְּסוּק 'מַלּוּוֹה ה' חוֹנֵן דְּל' לְפִי מַה שְׁהַקְב"ה נַחֲשֵׁב לּוֹה מְנוֹתָן הַצַּדָּקָה

בְּגִמְרָא בַּפָּרָק קָמָא דְבִכְבָּא בְּתָרָא (י, א)^א דְרַשׁוּ, מַאי דְכָתִיב (מְשַׁלֵּי יט, ז)^ב 'מַלְוָה ה' חוֹנֵן דְּל' - הַחוֹנֵן אֶת הָעֲנִיִּים, וְנוֹתֵן לָהֶם צַדָּקָה, הָרִי הוּא כְּאִילוֹ מַלּוּוֹה לְהַקְב"ה שְׁמַתְחִיב לְהַחְזִיר לוֹ אֶת הַמַּעוֹת שֶׁנִּתְּן לְעֲנִיִּים. אָמַר רַבִּי יוֹחָנָן, אֲלֵמְלֵא מְקָרָא כְּתוֹב - אִם לֹא הִיָּה דְבַר זֶה כְּתוּב בַּפְּסוּק, אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוּ - לֹא הִיָּה נִיתֵן לְהֵאמֵר חִידוּשׁ

צִיּוּנִים וּמִקּוּדוֹת

הַלּוּי (דְרוּשִׁים דְרוּשׁ לְצַדָּקָה) הֵבִיא לְשׁוֹן הַמְדַרְשׁ (וּיְקָר לְד, ב) לְגַבֵּי נְתִינַת צַדָּקָה לְעֲנִי, וְזֶה לְשׁוֹן הַמְדַרְשׁ, כְּתִיב 'נוֹתֵן לְחֵם לְכָל בְּשֵׁר' בֹּא זֶה וְחֻטֵּף לוֹ אֶת הַמַּצּוּה [נְתִינַת צַדָּקָה], אִמַר הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עֲלֵי שְׁלָם לוֹ גְמוּלוֹ. וּבִיָּאֵר הַבֵּית הַלּוּי, דְּהִינּוּ שְׁהַחוֹנֵן אֶת הַדֵּל, כְּשֶׁנוֹתֵן מַעוֹת לְעֲנִי הָרִי הוּא מַלּוּוֹה לְהַקְב"ה, וְלֹא לְהַעֲנִי. ד. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'עֶשְׂרֵי בְּרָשִׁים יִמְשׁוּל וְעֶבֶד לֹוָה לְאִישׁ מַלְוָה'. וּפִירֵשׁ בְּמַצּוּדַת דּוֹד וְזֶה לְשׁוֹן, הָעֶשְׂרֵי בְּדַעַת יִמְשׁוּל בְּעֲנִי הַדַּעַת, וְכֵן עֶבֶד לֹוָה לְאִישׁ מַלּוּוֹה, רְצָה לּוֹמֵר, כְּמוֹ שְׁהַלּוּוֹה הוּא מוֹכְנַע לְהַמַּלּוּוֹה עַל כִּי לֹוָה לוֹ דִּי מַחְסוּרוֹ, כֵּן יִמְשׁוּל הַחֵכֶם בְּעֲנִי הַדַּעַת, עַל כִּי יִסְפִּיק לָהֶם מַשְׁאֲלוֹתֵם מִדְּבַר הַחֲכָמָה. וְרֵאָה פִּירוּשׁ רַבִּינוּ יוֹנָה, שְׁהַלּוּוֹה מְשׁוּעֶבֶד לְמַלּוּוֹה וְנוֹשֵׂא אֶת פְּנֵיו. ה. בְּמַהֲרַש"א (שם ח"א ד"ה מֵה דְכָתִיב) בִּיאַר, שְׁמַלּוּוֹה כָּל מְקוֹם הוּא שֵׁם הַתּוֹאֵר לְאִישׁ הַמַּלּוּוֹה מַעוֹתָיו לְאַחַר, וְלֹוָה פִּירְשׁוּ כִי הַחוֹנֵן דְּל נַעֲשֶׂה הוּא מַלּוּוֹה לָהּ, וְכְּבִיכּוֹל שְׁהַקְב"ה נַעֲשֶׂה לּוֹה שְׁלָם לוֹ, וְלֹא

א. לְשׁוֹן הַגְמָרָא, אִמַר רַבִּי יוֹחָנָן, מַאי דְכָתִיב 'מַלּוּוֹה ה' חוֹנֵן דְּל', אֲלֵמְלֵא מְקָרָא כְּתוּב אִי אֶפְשָׁר לְאָמְרוּ, כְּבִיכּוֹל, עֶבֶד לֹוָה לְאִישׁ מַלּוּוֹה. וּפִירֵשׁ רַש"י (ד"ה מַלּוּוֹה), הַחוֹנֵן דְלִים נַעֲשֶׂה מַלּוּוֹה לְהַקְב"ה, וְכָתִיב 'וְעֶבֶד לֹוָה לְאִישׁ מַלּוּוֹה'. וְכַדְבְּרֵי הַגְמָרָא הוּא בְּמַדְרַשׁ בְּפִרְשָׁתֵינוּ (וּיְקָר לָהּ, ב) עַל הַפְּסוּק 'כִּי יִמּוֹךְ אַחִיךָ', וְזֶהוּ קְשֵׁר עֲנִיִּן מֵאִמֵּר זֶה לְפִרְשָׁתֵינוּ. וְגַם שְׁבַפְרִשְׁתֵינוּ נִתְפַּרֵשׁ הָאִיסוּר הַלְלוּת לְיִשְׂרָאֵל בְּרִיבִית, שְׁדוֹן בּוֹ רַבִּינוּ בְּהַמֶּשֶׁךְ הַמֵּאמֵר. ב. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'מַלְוָה ה' חוֹנֵן דְּל וְגִמְלוֹ יְשָׁלֵם לוֹ'. וּפִירֵשׁ רַש"י, מַלּוּוֹה ה' חוֹנֵן דְּל וְגִמְלוֹ יְשָׁלֵם לוֹ - כְּשִׁיחֲלָה וְיִטַּה לְמוֹת, צַדָּקָתוֹ מְלִיצָה עֲלֵיו לְפָנֵי מַדַּת הַדִּין לּוֹמֵר, הָעֲנִי הִיתָה נַפְשׁוֹ מְפִרְכַּסַּת לְצַאת בְּרַעַב, וְזֶה פִּירוּסָה וְהַחְזִירָה לְגוֹפָה, אִף אֲנִי אַחְזִיר לוֹ נַפְשׁוֹ. ג. בְּנִתְיִבוֹת עוֹלָם לְהַמְהַר"ל (נִתְיִב הַצַּדָּקָה פ"ד) בִּיאַר, שְׁהַקְב"ה בְּרָא אֶת כָּל הָעוֹלָם וְאֶת הָעֲנִי, וְהוּא צָרִיךְ לְפָרְנוּסוֹ, וּלְפִיכָן מִי שְׁחוֹנֵן אֶת הַדֵּל הוּא מַלּוּוֹה אֶל הַקְב"ה, וְכְּבִיכּוֹל הַקְב"ה מְשׁוּעֶבֶד אֵלָיו לְפָרְעוֹן. וּבִשׁוּ"ת בֵּית

צדקה, הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות לעשות מהם צדקה.

ומשום הכי, דייק קרא לומר בלומר, הקדוש ברוך הוא ילנה למי

שחונן דל, שפמציא לו מעות פדי שיחונן דל, ואפלו הכי, ונגמלו ישלם לו' (משלי יט, יז). ומכל מקום, משמע נמי

ה', ולמה הקדים 'מלוה ה', שאין הלשון כל כך מדקדק.

ויתרין עם מאי דאמרינן התם בסמוך (ט, ב), אמר רבי יצחק, מאי

דכתיב (משלי כא, כא) 'רדף צדקה וחסד ימצא חיים' וכו', משום דרדף צדקה, ימצא צדקה. אלא לומר לך, כל הרודף

זרע שמשון המבאר

מזמין לו מעות, שיוכל לעשות מהם צדקה - ליתן אותם לעני.

ומשום הכי כדי לרמוז אף דבר זה, דייק קרא לומר כך, ולהקדים 'מלוה ה', לחונן דל, בלומר, הקדוש ברוך הוא ילנה מעות, למי שחונן דל - למי שרודף לעשות צדקה עם העניים ועתיד להיות חונן דל, שפמציא לו הקב"ה מעות פדי שיחונן דל ממעותיו, וכביכול הקב"ה מלוה לו מעות".¹ ואפ"ל הכי - אף שהצדקה שהוא עושה, היא מהמעות שהקב"ה הלוה לו, מכל מקום, ונגמלו ישלם לו' (משלי יט, יז) - הקב"ה נתן את שכרו על הצדקה שעשה, כאילו הוא עשאו מממונו ממש.²

ומכל מקום - אף שהפסוק בא להשמיענו שהקב"ה ממציא מעות למי שרודף אחר הצדקה, הרי יש לדקדק שלא היה לו לנקוט 'מלוה ה', אלא 'ממציא ה', או לשון דומה.

ציונים ומקורות

רודף, שימהר לעשותו צדקה, כאילו רודף אותה. י. פירוש, הפסוק מדבר במי שאין לו מעות ליתן לצדקה, והוא רודף אחר אנשים אחרים שהם יתנו מעות לצדקה, ומבטיחו הפסוק שיזכה שהקב"ה ימציא לו מעות, כדי שהוא עצמו יתן מממונו לצדקה. מהרש"א (שם ח"א ד"ה כל). יא. ולכך הקדים הכתוב מלוה ה', כי בתחילה הקב"ה מלוה לו, והיינו שפמציא לו מעות, בשביל שיוכל אותו האדם להיות חונן דל. יב. כלומר, אף על פי שהצדקה שעושה הוא רק מפני שהקב"ה נתן לו מעות עבור זה, מכל מקום, הקב"ה מחשיבו כאילו הוא עצמו עשה את הצדקה מממונו. ודבר זה הוא כלל גדול בכל המצוות, שאף על פי שמקיים איו

נחשב כמו מלוה ה', ולמה הקדים 'מלוה ה' לחונן דל, שאין הלשון כל כך מדקדק.

רמז בפסוק שהרוצה לעשות צדקה הקב"ה ממציא לו מעות

ויתרין, עם - בהקדם מאי דאמרינן בגמרא התם לעיל בסמוך (ט, ב), אמר רבי יצחק, מאי דכתיב (משלי כא, כא) 'רדף צדקה וחסד ימצא חיים' וכו', ולכאורה ממשמעות הפסוק נראה, שהרודף לעשות צדקה עם אנשים אחרים, יבוא לידי עניות וימצא אנשים שיעשו עמו צדקה, וקשה על זה, וכי משום דרדף - מזדרו וממהר לעשות צדקה בכל כוחו, ימצא צדקה - יענש שיבוא לידי עניות, ויצטרך למצוא אנשים שיעשו עמו צדקה, האיך יתכן שיהיה כן. אלא מוכרח הדבר שבא הפסוק לומר לך, שכל הרודף אחר צדקה - שהוא רוצה בכל לבו לעשות צדקה עם עני, יזכה לעשות צדקה, והיינו שהקדוש ברוך הוא ממציא -

מדין ערב, אלא שנשתעבר כדין לזה, כאומר תלוה לזה ואני פורע, וכמפורש בסוף הפסוק ונגמלו ישלם לו, שגם כי העני זה אין לו במה לשלם, הקדוש ברוך הוא שהוא נעשה כלוה, הוא משלם לו גמולו. ו. כן הקשה בבני רננים (דרוש ראשון למעלת הצדקה) זה לשונו, ועוד קשה, דהכי היה ליה לומר חונן דל מלוה ה', שזהו סדר הנכון להקדים המעשה קודם השכר. ז. לשון הגמרא, ואמר רבי יצחק, מאי דכתיב רודף צדקה וחסד ימצא חיים צדקה וכבוד, משום דרודף צדקה ימצא צדקה. אלא לומר לך, כל הרודף אחר צדקה, הקדוש ברוך הוא ממציא לו מעות ועושה בהן צדקה. ח. על פי רש"י (ד"ה ימצא). ט. על פי אבן עזרא (שם), שפירש

לִתֵּן כָּל כֶּף שֹׁכֵר לְמִי שְׁעוֹשֶׂה צְדָקָה, וְלְמִי שְׁמוֹצִיא הַצְּאֹת לְצַרְרָה מִצְוֹה בְּגוֹן שְׁעוֹשֶׂה צְדָקָה¹¹, וְכֵן לְמִי שְׁמוֹצִיא הַצְּאֹת - שְׁמוֹצִיא מִמְּמוֹנוֹ לְצַרְרָה מִצְוֹה בְּגוֹן מִצְוֹת קִנְיִית הַלְוָיָה לְנַעֲנֵעַ בּוֹ בְּחַג הַסּוּכוֹת, שֶׁהָאָדָם מוֹצִיא עֲלָיו אֶף דָּמִים מְרוּבִים, וְכִמוֹ דְאִמְרִינֵן בְּמִדְרָשׁ (ויק"ר ל, א)¹² מִשְׁכַּר לְקִיחָה - מִהַשְׁכַּר הַגְּדוֹל שֶׁקִּיבְלוּ יִשְׂרָאֵל, עֲבוּר מִצְוֹת לְקִיחָת - הַקְּנִיָּה שֶׁל אֲגוּדַת אֲזוּב כְּדִי לְהַטְבִּילוֹ בְּדָם הַפֶּסַח שֶׁהִקְרִיבוּ בַּמִּצְרַיִם¹³, שֶׁאֵין מוֹצִיאִים עֲלֵיהֶם דָּמִים מְרוּבִים, וּמְכַל מְקוֹם, זְכוּ בַשְׁכַּר זֶה לְבִיזַת הַיָּם, לְבִיזַת סִיחּוֹן וְעוּג, וְלְבִיזַת מִלְחַמַת ל"א מְלָכִים, אֲתָה לְיָמֵךְ שֶׁשְׁכַּר הַלְקִיחָה וְכו' - הַקְּנִיָּה שֶׁל

הַדְרָשָׁה הַנ"ל, דְּכַבֵּיכּוֹל, עֶבֶד לֵוִי לְאִישׁ מְלֹאָה.

אֲבָל לְפִי פְּשׁוּטָן שֶׁל דְּבָרִים קְשׁוּיָא, הַיֵּאֵר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִכּוֹל

זרע שמִשׁוֹן הַמִּבְּאֵר

וּגְמָלוֹ יִשְׁלַם לוֹ, קְשׁוּיָא, הַיֵּאֵר הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יִכּוֹל לִתֵּן כָּל כֶּף שֹׁכֵר הַרְבֵּה לְמִי שְׁעוֹשֶׂה צְדָקָה¹⁴, וְכֵן לְמִי שְׁמוֹצִיא הַצְּאֹת - שְׁמוֹצִיא מִמְּמוֹנוֹ לְצַרְרָה מִצְוֹה בְּגוֹן מִצְוֹת קִנְיִית הַלְוָיָה לְנַעֲנֵעַ בּוֹ בְּחַג הַסּוּכוֹת, שֶׁהָאָדָם מוֹצִיא עֲלָיו אֶף דָּמִים מְרוּבִים, וְכִמוֹ דְאִמְרִינֵן בְּמִדְרָשׁ (ויק"ר ל, א)¹⁵ מִשְׁכַּר לְקִיחָה - מִהַשְׁכַּר הַגְּדוֹל שֶׁקִּיבְלוּ יִשְׂרָאֵל, עֲבוּר מִצְוֹת לְקִיחָת - הַקְּנִיָּה שֶׁל אֲגוּדַת אֲזוּב כְּדִי לְהַטְבִּילוֹ בְּדָם הַפֶּסַח שֶׁהִקְרִיבוּ בַּמִּצְרַיִם¹⁶, שֶׁאֵין מוֹצִיאִים עֲלֵיהֶם דָּמִים מְרוּבִים, וּמְכַל מְקוֹם, זְכוּ בַשְׁכַּר זֶה לְבִיזַת הַיָּם, לְבִיזַת סִיחּוֹן וְעוּג, וְלְבִיזַת מִלְחַמַת ל"א מְלָכִים, אֲתָה לְיָמֵךְ שֶׁשְׁכַּר הַלְקִיחָה וְכו' - הַקְּנִיָּה שֶׁל

וּמִמָּה שֶׁנִּקְטָה הַפְּסוּקָה לְשׁוֹן מְלֹאָה ה', מִשְׁמַע נְפִי מִפְּסוּקָה זֹאת הַדְרָשָׁה הַנ"ל - דְּרִשְׁתָּ רַבִּי יוֹחָנָן שֶׁבַּגְמָרָא, דְּכַבֵּיכּוֹל, הַחוֹנֵן אֶת הַדְּלִים, נַעֲשֶׂה כֵּאִילוֹ הוּא עֲצָמוֹ מְלֹאָה לֵה, וְעֶבֶד לֵוִי לְאִישׁ מְלֹאָה - הַקְּב"ה כְּבִיכּוֹל נַעֲשֶׂה לוֹ עֶבֶד¹⁷.

דְּקוּק לְמָה בְּתוֹסַפֵּת עַל שֶׁכֵּר הַמִּצְוֹת אֵין מִשׁוּם אִיסוּר רִיבִית וְאֵף שֶׁהַתְּבַרְרָה, שִׁישׁ גַּם לְהַבִּין מִהַפְּסוּקָה, שֶׁהַקְּב"ה מִמְּצִיא מַעֲוֹת לְמִי שֶׁחָפֵץ לִיתֵן צְדָקָה, אֲבָל לְפִי פְּשׁוּטָן שֶׁל דְּבָרִים - דְּרִשְׁתָּ הַגְּמָרָא שֶׁהַפְּסוּקָה מִשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהַקְּב"ה נַעֲשֶׂה כְּלוּה לְגַבִּי נוֹתֵן צְדָקָה, וְצָרִיךְ לְהַחֲזִיר לוֹ מַעֲוֹתָיו וְלִשְׁלַם שְׁכָרוֹ, כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (מְשִׁלֵּי שֵׁם)

צִיּוֹנִים וּמְקוּדוֹת

וּבִיחַל מֹשֶׁה (תְּהִלִּים סב, יג). יג. פִּירוּשׁ, מַה שֶׁהִקְדִּים הַפְּסוּקָה מְלֹאָה ה', לְחִוּוֹן דֵּל, הוּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁהַקְּב"ה מִמְּצִיא לוֹ מַעֲוֹת שְׂוִיכָל לְחִוּוֹן בּוֹ אֶת הַדֵּל. וּמִה שֶׁנִּקְטָה הַפְּסוּקָה לְשׁוֹן מְלֹאָה, הוּא לְהַשְׁמִיעֵנוּ שֶׁנַּעֲשֶׂה כְּמֹלֵה לְהַקְּב"ה. יד. בְּפִירוּשׁ עַל שִׁיר הַשִּׁירִים (אוֹת יט) מְקַשֶּׁה רַבִּינוּ קוּשִׁיא זו, מִמָּה שֶׁמִּצְוֵנוּ שֶׁהַצְּדָקָה מַעֲשֵׂרָת, כְּמוֹ מַעֲשֵׂר שֶׁכְּתוּב בּוֹ (דְּבָרִים יד, כב) 'עֲשֵׂר תַעֲשֶׂר, וְדַרְשׁוּ (שַׁבַּת קִיט, א) 'עֲשֵׂר בַשְּׁבִיל שֶׁתַּעֲשֶׂר. טו. לְשׁוֹן הַמִּדְרָשׁ, אִמַר רַבִּי אַבָּא בַר כְּהֵנָא, מִשְׁכַּר לְקִיחָה אֲתָה לְמַד שֶׁכֵּר לְקִיחָה, בַּמִּצְרַיִם כְּתִיב (שְׁמׁוֹת יב, כב) 'וְלִקְחָתָם אֲגוּדַת אֲזוּב, בְּכִמָּה הוּיֵת טִימִיא דִּידִיהָ, בְּדִי מִינֵי נְצ"ל, מִנָּה, כְּלוּמַר, כְּמָה הִיָּה דְמִי שׁוֹוִיו שֶׁל אֲגוּדַת אֲזוּב, וְכִי עֵלָה לְאַרְבַּע מֵנוֹת בְּתַמְהִיחָה, וְהוּא גֵרָם לְיִשְׂרָאֵל לִירֵשׁ בֵּית הַיָּם, בֵּית סִיחּוֹן וְעוּג, בֵּית ל"א מְלָכִים, לֹוֵב שְׁעוּמָד עַל הָאָדָם בְּכִמָּה דָּמִים, וְכִמָּה מִצְוֹת יֵשׁ בּוֹ, עַל אַחַת כְּמָה וְכִמָּה, לְפִיכֵךְ מֹשֶׁה מִזְהִיר אֶת יִשְׂרָאֵל, וְאוֹמַר לָהֶם 'וְלִקְחָתָם לָכֵן בְּיוֹם הָרֵאשׁוֹן' (ויקרא כג, ט). טז. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב (שְׁמׁוֹת יב, כב), 'וְלִקְחָתָם אֲגוּדַת אֲזוּב וְטַבְלָתָם בְּדָם אֲשֶׁר בְּסֶף הַיָּם וְהִגַּדְתָּם אֶל הַמִּשְׁקָף וְאֶל שְׁמֵי הַמְּזוּזוֹת מִן הַדָּם אֲשֶׁר בְּסֶף וְאֲתָם לֹא תִצְאוּ אִישׁ

מִצְוֹה, מְקִימָה רַק בְּכּוֹחוֹת שֶׁנִּתְּן לוֹ הַקְּב"ה לִכְך, מְכַל מְקוֹם, הַקְּב"ה מִחֲשִׁיבֵנוּ וּמְשַׁלֵּם לוֹ שְׁכָרוֹ כֵּאִילוֹ עֲשָׂאוּ מְכוּוֹחֵתֵינוּ מִמֶּשׁ. וְרֵאָה בְּאוּר הַחַיִּים (בְּרַאשִׁית ה, כא) עַל הַפְּסוּקָה 'וְיָרַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחֹחַ וְיִאֶמֶר ה' אֶל לְבֹו לֹא אֶסֶף לְקַלֵּל עוֹד אֶת הָאֲדָמָה' וְגו', שֶׁכְּתוּב זֶה לְשׁוֹנוֹ, כּוֹוֹנַת הַהוֹדָעָה לֹוֹמֵר שֶׁהִגַּם שֶׁהִקְרַבְנָה שֶׁהִקְרִיב נַח מִנְכַסִּיו הֵם נִכְסֵי שָׁמַיִם אֲשֶׁר בְּרָא ה' בְּעוֹלָמוֹ, אֵף עַל פִּי כֵן נִתְרַעַצָה בָּהֶם, וּבִאֲמַצְעוֹת הַקְּרַבְתָּם נִדְּב לְהַטִּיב וְנִשְׁבַּע שֶׁלֹא יִכְרִית עוֹד כֹּל בָּשָׂר, מְבַלִּי שֶׁאֵלֶּת דְּבַר מִמֶּנּוּ, אֵלֶּא כְּבִיכּוֹל מִעַצְמוֹ נִתְרַעַצָה, כֵּאִילוֹ מַה שֶׁקִּיבְלוֹ הוּא שֶׁל הַמְּקַרְבִּים וְאֵינוֹ שְׁלוֹ. וְעַל פִּי דֶרֶךְ זֶה הִיָּה מִפְּרֵשׁ מוֹרֵי וְרַבִּי אֲדוּנִי זְקִנֵי זְצ"ל מֵאִמַר אַחַד (עִירּוּבֵי סָה, א) וְזֶה לְשׁוֹנֵם, כֹּל הַמִּתְפַּתֵּה מִיֵּינוּ, יֵשׁ בּוֹ מַדְעַת קוֹנוֹ, שֶׁנִּאֶמַר 'וִירַח ה' אֶת רִיחַ הַנִּיחֹחוֹת', ע"כ. פִּירֵשׁ הוּא ז"ל, כֹּל הַמִּתְפַּתֵּה מִיֵּינוֹ שְׁלוֹ, כִּי יִגִּישׁ אֵלָיו אֹרַח כּוֹס שֶׁל יַיִן מִיֵּינוֹ שֶׁל בַּעַל הַבַּיִת, וּבִאֲמַצְעוֹתָיו יַעֲשֶׂה לוֹ מְבוֹקְשׁוֹ מִמֶּנּוּ מַעֲצָמוֹ, יֵשׁ בּוֹ מַדְעַת קוֹנוֹ, כִּי כֵן עֲשֶׂה ה', כְּמוֹ שֶׁפִּירֵשְׁתִּי בְּסִמּוּךְ. וְדִקְדַק לֹוֹמֵר מִתְפַּתֵּה, לֹוֹמֵר שֶׁנִּתְפַּתֵּה בִּאֲמַצְעוֹת הַמוֹשֵׁג אֵלָיו, מְבַלִּי שֶׁיִּצְטָרֵךְ אֵלָיו דְּבַר וְכו'. וְרֵאָה עוֹד בּוֹה בִּשְׁם ה' בְּעַל שֵׁם טוֹב זְצ"ל, בְּהַגְּהוֹת מְקוֹר מִיָּם חַיִּים עַל סֶפֶר בְּעַל שֵׁם טוֹב (פִּרְשֵׁת נַח אוֹת קֶסֶב)

וְכוּ'. וּבְמִסְכַּת יוֹם טוֹב (ביצה טו, א), כָּל מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם קְצוּבִין לוֹ מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה, חוּץ מֵהוֹצֵאת שְׁבֻתוֹת וְיָמִים טוֹבִים וְהוֹצֵאת בְּנֵי לְתַלְמוּד תּוֹרָה, שְׁאֵם הוֹסִיף, מוֹסִיפִין לוֹ.

וְהָא הָכָא אֲמַרִינן דְּנִקְרָא בְּכִיכּוּל לְוָה, וְיַדְעֵנוּ (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג; ויק"ר לה, ג), שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֹׁמֵר הַמְצוּוֹת תַּחֲלָה קִדְּם שְׁנֵתָנָם לְיִשְׂרָאֵל, וְאִיךָ יָכוּל לְהוֹסִיף לָנוּ, וְהָא הָנוּ רִבִּית.

זרע שמשון המבאר

מועט עבור דברים אלו, ואם הוסיף והוציא ממון הרבה בעבורם, גם משמים מוסיפין לו - קוצבים לו ריוח מרובה^ט.

וְקַשְׁהּ, דְּהָא הָכָא אֲמַרִינן, דְּהַקְב"ה נִקְרָא בְּכִיכּוּל הַלְיָהּ' שֶׁל הַחוּנָן דֵּל, וְכִמּוּ כֵן נִרְאֶה שֶׁהַקְב"ה הוּא כְלוּה שֶׁל כָּל מִי שֶׁמוֹצִיא הוֹצֵאת לְצוּרְךָ שֶׁבֶת וְיוֹם טוֹב וְכוּ', וְהָרִי יִדְעֵנוּ (ירושלמי ר"ה פ"א ה"ג; ויק"ר לה, ג)², שֶׁהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא שֹׁמֵר הַמְצוּוֹת תַּחֲלָה קִדְּם שְׁנֵתָנָם לְיִשְׂרָאֵל, וּבּוֹדֵאי שֶׁהַקְב"ה מְקִיִּים מִצְוֹת רִיבִית כְּפִי שֶׁנִּצְטוּיֵנו עֲלֵיהּ בְּתוֹרָה, שֶׁאֲסוּר לְלוֹה לְהוֹסִיף לְמִלּוּוּה בְּפִרְעוֹנוּ, מִעוֹת יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהֲלוּוָהוּ, וְאֵם כֵּן, אִיךָ יָכוּל לְהוֹסִיף לָנוּ שֶׁכֵּר עַל הַמְצוּוֹת, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁאֲנַחְנוּ הוֹצֵאנוּ מִמְּמוֹנֵינוּ בְּעִבּוּרֵם, וְהִיא נִחְשָׁב כְּמוֹ שֶׁהֲלוּוָנוּ לְהַקְב"ה, וְהָא -

ציונים ומקורות

לא כמוציא הוצאות, כי אם כמו שהוא על כל הון ששש על מה שיקחנו לעצמו, כך אנכי שש, כי ידעתי שזה גורם לי הון, כי הוצאות שבתות וימים טובים אם מוסיף מוסיפין לו. ב. לשון הירושלמי, בנוהג שבעולם, מלך בשר ודם גזיר. רצה מקיימה, רצו אחרים מקיימים אותה. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא גזיר גזירה ומקיימה תחילה, מאי טעמא, 'ושמרו את משמרת אני ה' (ויקרא כב, ט), אני הוא ששימרת מצותיה של תורה תחילה, ע"כ. ולשון המדרש, אמר רבי אלעזר, בנוהג שבעולם, מלך בשר ודם גזיר גזירה, אם רצה לקיימה, הרי הוא מקיימה. ואם לאו, סוף שמקיימה על ידי אחרים. אבל הקדוש ברוך הוא אינו כן, אלא גזיר גזירה, הוא מקיימה תחילה, הדא הוא דכתיב (ויקרא יט, לב) 'מפני שיבה תקום והדרת פני זקן ויראת מאלוקיך אני ה'', אני הוא שקיימתי מצות עמידת זקן תחלה, אם בחקתי תלכו'. וזה לשון המדרש (שמו"ר ל, ט), דבר אחר, 'ואלה המשפטים', הדא הוא דכתיב (תהלים קמו, יט) 'מגיד דבריו ליעקב' אלו הדברות,

הלולב, הוא גדול מאד, שהרי האדם זקוק להוציא הוצאות מרובות כדי לקנותו.

ובגמרא בְּמִסְכַּת יוֹם טוֹב (ביצה טו, א)¹ אמרו, כָּל מְזוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם - כָּל הַמְמוֹן שֶׁהָאָדָם עֲתִיד לְהַרְיוּחַ בַּמִּשְׁךְ הַשָּׁנָה לְצוּרְךָ פֶּרֶסֶת מְזוֹנוֹתָיו וּמְזוֹנוֹת בְּנֵי בֵיתוֹ, קְצוּבִין לָו מֵרֹאשׁ הַשָּׁנָה לְרֹאשׁ הַשָּׁנָה - בְּכָל רֹאשׁ הַשָּׁנָה קוֹבְעִים לוֹ בְּבֵית דִּין שֶׁל מַעֲלָה, כִּמְהָ יִשְׁתַּכֵּר בַּמִּשְׁךְ שָׁנָה זוֹ, מִתַּחֲלִיתָהּ וְעַד רֹאשׁ הַשָּׁנָה הַבָּא, חוּץ מֵהוֹצֵאת - מִהַמְמוֹן שֶׁהָאָדָם מוֹצִיא לְצוּרְךָ הַכְּבוֹד וְהַעוֹנָג שֶׁל שְׁבֻתוֹת וְיָמִים טוֹבִים, וְחוּץ מֵהוֹצֵאת בְּנֵי לְתַלְמוּד תּוֹרָה - הַשְּׂכָר שֶׁמוֹצִיא וְנוֹתֵן לְהַמְלַמְדִים אֶת בְּנֵי תוֹרָה², שְׁאֵם יִמַּעַט בְּהוֹצֵאת אֵלּוּ, גַּם מִשְׁמַיִם קוֹצְבִים לוֹ רִיוּחַ

מִפְתַּח בֵּיתוֹ עַד בְּקָר'. יז. לשון הגמרא לפנינו, תני רב תחליפא אחיה רבנא חזאה, כל מזונותיו של אדם, קצובים לו מראש השנה ועד יום הכפורים, חוץ מהוצאת שבתות והוצאת יום טוב, והוצאת בניו לתלמוד תורה, שאם פחת, פוחתין לו. ואם הוסיף, מוסיפין לו. אמנם גירסת הרי"ף היא כגירסת רבינו, קצובין לו מראש השנה ועד ראש השנה וכו'. וכן הגיה ה"ח בגמרא (אות א). יח. כתב הריטב"א (ד"ה חוץ), לאו דוקא הוצאת שבתות וימים טובים, אלא הוא הדין לכל הוצאה של מצוה, ונקטה הגמרא הוצאות אלו שהם מצויים הרבה. וכן משמע לכאורה מלשון רבינו להלן בסמוך. יט. על פי רש"י (ד"ה חוץ). אמנם מקושיית רבינו כאן, למה אין בכך משום איסור ריבית, נראה שמפרש שבזכות שמרבה בהוצאות שבת ויום טוב וכו', מקבל משמים תוספת יותר גדולה ממה שהוציא עבור מצוות אלו. ונראה שגם דעת האלשיך כן, שעל הפסוק (תהלים קיט, יד) 'ברוך עדותיך ששתי כעל כל הון', כתב וזה לשונו, 'ברוך עדותיך', שהדרך הוא הוצאה ופיוזור, 'ששתי',

וַיֵּשׁ לְוֹמֵר, שֶׁכָּתַב הַטּוֹר יוֹרָה דְּעָה
 סִימָן קַם (ס"ו)¹⁰, וְתַלְמִידֵי
 חֲכָמִים מִתְרִים לְהִלּוֹת זֶה לְזֶה
 בְּרַבִּית, לְפִי שִׁיזְדַּעֲוִן שֶׁהוּא אָסוּר,

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאָר

אָסוּר, וְלִכְּנֵן הֵם נִזְתַּנִּין אוֹתָם - את התוספת
 על ההלואה¹¹, בְּמַתְנָה גְּמוּרָה, שלא מחמת
 ההלואה¹², וְהִיתָר זֶה הוּא דְּוָקָא בְּתוֹסַפְתָּ דְּרַבֵּר
 מוּזְעָט עַד חוּמַשׁ מֵהַקֶּרֶן¹³, שֶׁאֲדָם רְגִיל לְתַנֵּן
 אוֹתוֹ לְחֻבְרוֹ בְּמַתְנָה, אֲכַל בְּיוֹתֵר מִכֵּן - דְּבֵר
 שאִינוֹ מוּזְעָט, ל"א - אָסוּר לְהוֹסִיף¹⁴, עכ"ל.

וְהָכֵי נְמִי - וכמו כן, מי שמוציא
 הוצאות לצורך מצוה, נחשב כתלמיד חכם,

ציונים ומקורות

שמואל לאבוה בר איהו, הלויני מאה פלפלין במאה
 ועשרין פלפלין, ואריך. וטוב הדבר, כלומר, מותר
 לעשות כן. כג. כן מבואר מדברי התוספות
 והאור זרוע שהובאו להלן בסמוך. וראה עוד מה
 שכתבנו בהערה להלן בסמוך, שמדברי רבנו נראה
 שהתלמידי חכמים נותנים גם את ההלואה לשם
 מתנה, ולכן אין איסור ריבית בהוספה על הפרעון.
 כד. על פי תוספות (שם ד"ה מתנה) וזה לשונם, נראה
 דוקא דבר מועט, שיוצע בלבד נותן לו בלאו
 הכי. כז. וכן כתב הבית יוסף (שם ד"ה
 ותלמידי חכמים) בשם כמה ראשונים, וראה ספר
 התרומות (ח"ג שער מו ח"ד אות ב) שהביא ראייה לכך
 מהמעשה של שמואל ואבוה בר אידי, שהובא לעיל
 בהערה. וראה בפירוש רבינו לשיר השירים (שם)
 שביאר פירוש נאה בלשון הפסוק על פי דברי
 הפוסקים. כו. לפי שמוסופי לו הרבה, לא
 גמר בלבו ליתנו לשם מתנה, אלא בשביל ש"כ
 מעותיו שהיו בטלים אצלו. אור זרוע (ח"ג פסקי ב"מ
 סימן קצז). כז. וכעין זה כתב החתם סופר (שם)
 וזה לשונו, והוא כשנבין הלא הקב"ה משמר כל
 התורה בעצמו, והאי הוא נותן ריבית ליראי ה'
 ולחושבי שמו, דתנינן תמן, אלו דברים שאדם אוכל
 פירותיהם בעולם היה והקנין קיימת לעולם הבא וכו',
 הרי ריבית קצוצה וכו'. אבל על דרך האמת אין
 הקב"ה משלם ריבית חלילה וכו', אבל מה שהקב"ה
 משלם פירות, אינו על דרך הלואה ופרעון ח"ו, כי
 אם ה'צדיק חונן ונותן, פירוש, נותן לעני מתנת חנם
 בלי שום ציפוי תשלום שכר בעולם, ואינו עושה על
 מנת לקבל פרס, כי אם במתנה גמורה יהיב, ועל זה
 כתיב 'לוה ה' חונן דל', שנתנו לדל בחינם. ואחר כך
 כי יבא על שכרו, גם ה' יתן הטוב במתנה גמורה

הרי מה שמוסיף לנו הקב"ה יותר על מה
 שאנחנו הוצאנו, הֵוֵי רַבִּית¹⁵.

הקב"ה מוסיף לישראל דבר מועט במתנה
 כדין הלואה בין תלמידי חכמים

וַיֵּשׁ לְוֹמֵר, בְּהַקְדָּם מֵהַ שֶׁכָּתַב הַטּוֹר יוֹרָה
 דְּעָה סִימָן קַם (ס"ו)¹⁶, זֶה לְשׁוֹנוֹ, וְתַלְמִידֵי
 חֲכָמִים מִתְרִים לְהִלּוֹת זֶה לְזֶה בְּרַבִּית, לְפִי
 שֶׁהִתְלַמְּדוּ חֲכָמִים יוֹדְעִין, שֶׁהִרְבִּית הוּא

אֲחֻקֵּי וּמִשְׁפָּטֵי לְיִשְׂרָאֵל אֵלּוּ הַמִּשְׁפָּטִים, לְפִי שאִין
 מדותיו של הקדוש ברוך הוא כמדת בשר ודם, מדת
 בשר ודם מורה לאחרים לעשות והוא אינו עושה
 כלום, והקב"ה אינו כן, אלא מה שהוא עושה, הוא
 אומר לישראל לעשות ולשמור. וראה עוד בברכות
 (ו, א), אמר רבי אבין בר רב אדא אמר רבי יצחק,
 מנין שהקדוש ברוך הוא מניח תפילין, שנאמר
 (ישעיהו סב, ח) 'עשבע ה' בימינו וכו' וכו'.
 כא. וכן הקשו המפרשים על מה שהקב"ה משלם
 בעולם הזה שכר פירות המצוה, בנוסף על מה
 שהקנין קיימת לעולם הבא. בנחלת בנימין (סוף מצוה
 סז) כתב, שאף שהקב"ה נקרא לוהו, היינו לענין
 שהוא משלם ואף נותן ריבית, אבל עיקר ההלואה
 היא לענין, ולכך הרי זה כריבית הבא על ידי שליח
 ומותר כיון שאינו משתלם מיד הלווה ליד המלווה.

והובאו דבריו בשערי חיים (להרב חמים בן מרדכי
 זצ"ל, ח"ב תהלים כט). וראה ברית שלום (להרב פינחס
 מפוזנא זצ"ל, פרשת אמור, בענין חג הסוכות ד"ה ונקדים
 מה דאיתא ב"ק ט, א), פנים יפות (בפרשתינו כה, לו)
 יערות דבש (ח"א דרוש ז) ראש דוד (להחיד"א, פרשת
 כי תשא ד"ה ואפשר שלזה) חומת אנך (להחיד"א, שה"ש
 ת, ג), דרשות חתם סופר (ח"א דרשה לשוכבים תקנ"ד
 ד"ה כתיב בהר קה, ב) מעגלי צדק (פרשת בהעלותך ד"ה
 ופירשתי) תורת אהרן (פרשת שופטים ד"ה צדק). וראה
 עוד בהערה להלן. כספר החרדים (מצות התשובה פ"ד,
 פס"ו אות מט) כתב, הצדקה הלואה בריבית לבורא,
 כי הוא נתן רשות, שנאמר 'מלוה ה' חונן דל'.
 כב. מקור הלכה זו הוא בבבא מציעא (עה, א), ואמר
 רב יהודה אמר שמואל, תלמידי חכמים מותרים
 ללוות זה מזה בריבית, מאי טעמא, מידע ידעי
 דריבית אסורה, ומתנה הוא דיהבו אהדדי. אמר ליה

וְאָתָּה מִה שְׁנוֹתַי לֹא, הוּא דָבָר מוֹעֵט, שְׁהָרִי אֵינִי נוֹתֵן לֹא אֶלָּא הַפְּרוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה (פאה פ"א מ"א). וְעוֹד, שְׂפִיפָה שְׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא, מִכָּל חַיֵּי הָעוֹלָם הַזֶּה (אבות פ"ד מ"ו).

שְׁמוּצִיא הוֹצֵאוֹת לְצַרְףּ הַמְּצוּוֹת, הוּא נוֹתֵן אוֹתָם בְּמַתְנֵה גְמוּרָה, דְּהָא אֲמַרִינָן (אבות פ"א מ"ג), הָיוּ בְּעֵבְדִים הַמְּשֻׁשִׁים אֶת הָרֵב שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, וּמִתֵּר לֹא לְקַח דָּבָר מוֹעֵט.

זרע שמִשׁוֹן הַמְּבֻאָר

להקב"ה, אלא כמו מתנה אליו, ולכן מִתֵּר לֹא - לאדם לְקַח מהקב"ה דָּבָר מוֹעֵט בשכרו, לפי שאין כאן הלוואה כלל מצד האדם.

וְאָתָּה כֹּל מִה שְׁנוֹתַי לֹא הַקְּב"ה בְּעוֹלָם הַזֶּה, הוּא דָבָר מוֹעֵט, שְׁהָרִי הַקְּב"ה אֵינִי נוֹתֵן לֹא, אֶלָּא הַפְּרוֹת שֶׁל הַמְּצוּוֹת, בְּעוֹלָם הַזֶּה (פאה פ"א מ"א)³⁷, שֶׁהֵן תּוֹסַפֵּת עַל הַקֶּרֶן הַשְּׂמוּר לֹא לְקַבֵּל שְׂכָרוֹ בְּעוֹלָם הַבָּא. וְעוֹד, שְׂפִיפָה שְׁעָה אַחַת שֶׁל קוֹרַת רוּחַ - הַנָּא, בְּעוֹלָם הַבָּא, יוֹתֵר מִכָּל

שיודע שאסור להלוות בריבית, ובודאי גם הקב"ה כביכול יש לו דין תלמיד חכם³⁸. ולכן מִי שְׁעוֹשֶׂה צְדָקָה, וּמִי שְׁמוּצִיא הוֹצֵאוֹת לְצַרְףּ הַמְּצוּוֹת³⁹, הוּא נוֹתֵן אוֹתָם לַהַקְּב"ה בְּמַתְנֵה גְמוּרָה⁴⁰, וְלֹא לְשֵׁם הַלוֹאָה⁴¹, דְּהָא אֲמַרִינָן (אבות פ"א מ"ג)⁴², הָיוּ בְּעֵבְדִים הַמְּשֻׁשִׁים אֶת הָרֵב שְׁלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס - שְׂכָר, פִּירוּשׁ, כְּשֶׁתְּקִימוּ אֶת הַתּוֹרָה וְהַמְּצוּוֹת, תַּעֲשׂוּ כֵן שְׁלֵא לְשֵׁם קְבֻלַּת שְׂכָר, וְנִמְצָא שֶׁמְצִידֵנוּ אֵין זֶה הַלוֹאָה

ציונים ומקורות

מתרים להלוות זה לזה בריבית, הוא משום שגם כשמלווה אינו מתכוין לשם הלוואה, אלא לשם מתנה. וכן כתב החתם סופר (ב"מ שם ד"ה ת"ח) וזה לשונו, תלמידי חכמים מותרים ללוות זה מזה בריבית כו', נ"ל הטעם, דתחילת הלוואה איננו הלוואה על מנת לשלם, רק מיד יהיב ליה מאה פלפלין במתנה, והדר יהיב ליה איהו גם כן במתנה אם ירצה וכו'. וזה מותר דוקא לתלמידי חכמים, בדבר מאכל, ודבר מועט. וזה מדוקדק בלשון מתנה יהבי אהרדי, משמע שניהם נותנים מתנה, הלווה והמלווה. אולם בדברי הראשונים והפוסקים שהובאו בהערה לעיל בסמוך מבואר, שטעם דין הגמרא הוא שאף שבתחילה היה לשם הלוואה, מכל מקום, התוספת בשעת פרעון החוב אינה אלא מתנה. ^א ואף שהקב"ה מחשיבו כהלוואה ומתחייב לשלם לו, מכל מקום, היות שמצד האדם מה שהוא מוציא לצורך מצוה, הוא בדרך מתנה ולא בדרך הלוואה, [וכן נתינת הקב"ה יותר משכרו הוי בדרך מתנה, וכמו שנתבאר], לא נחשב כריבית, וכמו בדינא דתלמידי חכמים שמלוים זה לזה בריבית. ^ב לשון המשנה, אנטיגנוס איש סוכו קיבל משמעון הצדיק, הוא היה אומר, אל תהיו כעבדים המשמשין את הרב על מנת לקבל פרס. אלא הוו כעבדים המשמשין את הרב שלא על מנת לקבל פרס, ויהי מורא שמים עליכם. ^ג לשון המשנה, אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה, והקרן קיימת לו לעולם הבא, כיבוד אב ואם וכו', ע"כ. ובשיר השירים (שם)

ולא בפרעון, כמו שכתב רש"י על הפסוק (דברים ג, כג), שהצדיקים מבקשים מתנת חנים וכו'. שהקב"ה הבוהן לבות וכליות ולא נתכנו עלילות, הוא יודע שהצדיק נותן באמת שלא על מנת לקבל פרס, ומקבל הפרס שלא בתורת פרעון, על כן מותר לו לשלם פירות בעולם הזה, ולקבל הקרן לעולם הבא, ע"כ. ובהתם סופר (פרשת בשלח ד"ה נחל) כתב וזה לשונו, נחל קדומים' (שופטים ה, כא), דרשו חז"ל, שנעשה ערב, כי כשפלט שר של ים שש מאות רכב, אמר הקב"ה שיתן לו ט' מאות רכב, עיין פרק ערבי פסחים (פסחים ק"ח, ב), ונראה לי מזה סמך מה שאמרו חז"ל פרק איהו נשך (ב"מ עה, א), מותר להלוות לבני ביתו בריבית, כדי להטעימן טעם ריבית, והכי נמי, כולי עלמא בניו ובני ביתו של הקב"ה, ומותר להלוות מהם בריבית. כח. על פי דברי רבינו בשיר השירים (שם), שכתב וזה לשונו, אם כן, אף הקב"ה וזה הנותן צדקה, דין תלמיד חכם יש להם. וכוונת רבינו נראה על פי מה שכתב הבי"י (יו"ד סימן קס אות יז) בשם ספר התרומות, שההיתר הוא דוקא כשהלווה והמלווה שניהם תלמידי חכמים, ולכן ביאר, שבין ישראל ובין הקב"ה נחשבים כאן כתלמידי חכמים. כט. מלשון זה משמע, שדעת רבינו היא, שלא רק במוציא הוצאות לצורך שבת ויו"ט וכו', נאמר שאם מוסיף מוסיפין לו, אלא גם בכל המצוות, וכמו שהובא לעיל בסמוך בשם הריטב"א. ^ד נראה מדברי רבינו פירוש מחודש בדברי הגמרא, שמה שתלמידי חכמים

וּבְלֹא קְצִיצָה, פְּרֻתָנּוּ, אֵל תִּהְיוּ פְּעֻבָּדִים
הַמְשֻׁמְשִׁים אֶת הָרֵב עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרִים.
אֲכָל לְעוֹלָם הַבָּא, יָכוֹל לְקַבֵּל כָּל מֵה
שְׂרוּצָה, דְּהַיּוֹם לְעִשׂוֹתָם' (דברים
ז, יא; ראה עירובין כב, א), וְכִיּוֹן שְׁמַת אָדָם,
נַעֲשֶׂה חֲפְשֵׁי מִן הַמְצוּוֹת (שבת ל, א).

וְהַתֵּתֵר הוּא דִּקְא בְּדַבְרַ מְאָכְל, כְּמוֹ
שְׁפַתְב הַשְּׁלַחֵן עָרוּךְ שָׁם,
וְאִפְלוּ הָכִי לֹא הֵתֵר בְּקִצְצֵן תַּחֲלָה, כְּמוֹ
שְׁפַתְב הַט"ז שָׁם ס"ק י"ב, וְעִיּוֹן שָׁם.
וְהָכִי נִמְי תַּנְן לְשׁוֹן אֲכִילָה, שְׂאֵלוּ דְבָרִים
אָדָם אוֹכֵל פְּרוּתֵיהוֹן בְּעוֹלָם הַיּוֹם (פאה שם).

זֶרַע שְׁמֻשׁוֹן הַמְּבֻבָּר

הַמְצוּוֹת, לְשׁוֹן אֲכִילָה, שְׁשֵׁנִינוּ אֲשֶׁר דְּבָרִים
אָדָם 'אוֹכֵל' פְּרוּתֵיהוֹן בְּעוֹלָם הַיּוֹם, וּמְמִילָא גַם
הַשְּׂכַר הַנִּיתֵן עַל הַמְצוּוֹת שֶׁנִּקְרָא אֲכִילָה נִכְלָל
בְּהִיתֵר מִיּוֹחַד זֶה. וְהוּא בְּלֹא קְצִיצָה - שְׁמִי
שְׁמוּצִיא הוּצָאוֹת לְצִרְכֵי הַמְצוּוֹת, אִינוּ מִתְּנָה
שְׁעוּשָׂה כֵן כְּדִי לְקַבֵּל שְׂכַר מְרוּבָה עַל הַהוּצָאָה,
כְּדִתְנִי, אֵל תִּהְיוּ פְּעֻבָּדִים הַמְשֻׁמְשִׁים אֶת
הָרֵב עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרִים, אֲלֵא הוּוּ כַעֲבָדִים
הַמְשֻׁמְשִׁים אֶת הָרֵב שְׂלֵא עַל מְנַת לְקַבֵּל פְּרִים.

בעולם הבא ניתן לקבל כל השכר אף שהוא ריבית
לפי שאז פטור האדם מהמצוות

וְכֹל זֶה נֹאמֵר רַק לְעִנּוֹן הַשְּׂכַר בְּעוֹלָם
הַיּוֹם, אֲכָל לְעוֹלָם הַבָּא, יָכוֹל לְקַבֵּל כָּל מֵה
שְׂרוּצָה, וְאִפְלוּ דַבְרַ מְרוּבָה, וְשֵׁאִינוּ נֹחֲשֵׁב
כְּדַבְרַ מְאָכְל, דְּהַיּוֹם לְעִשׂוֹתָם' (דברים ז, יא),^ט

צִיּוֹנִים וּמְקוּדוֹת

תְּחִילָה. וְאִף עַל גַּב דְּאִמְרִינָן בְּגִמְרָא, אִמְרַ שְׁמוּאֵל
לְאִבְהוּ בְרַ אִיהִי, הַלּוּיִנִי קַי פְּלַפְלִין בְּק"כ פְּלַפְלִין
וְאִרְיָךְ, פִּירֵשׁ רִש"י, טוֹב לְעִשׂוֹת כֵּן, שִׁמְעַ מִיֵּנִיה
שֶׁהִתְנָה תְּחִילָה. נֹרָא דְהִרְמַב"ם מִפְרֵשׁ לְשׁוֹן יוֹאֲרִיךְ
בְּעִינֵי זֶה דְהָכִי קְאָמֵר, אִם יִהְיֶה טוֹב וְנִכְוֵן לְעִשׂוֹת כֵּן
לְפִי רְאוּת עֵינֵי, וּמְמִילָא לִקְחַ לְעִצְמוֹ הַבְּרִירָה תְּחִילָה,
ע"כ. וְעִינֵי בְּסִפְרַ הַתְּרוּמוֹת (ח"ג שַׁעַר מו ח"ד אוֹת ב),
שֶׁהִאֲרִיךְ לְבֹאֵר, אִם הִיתֵר שֶׁל תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, הוּא
רַק בְּלֹא קִצְצֵן. וְבִיאַר הַסְּבָרָא שְׁמוּתֵר רַק בְּלֹא קִצְצֵן,
מְשׁוּם שְׁרִיבִית שְׂאִינָה קְצוּצָה, אִינָה רִיבִית גְּמוּרָה,
אֲלֵא אֲבָק רִיבִית בְּלִבְד, וְאִסוּר רַק מְדַרְבְּנָן, לִכְן אוֹתָם
חֲכָמִים שְׂאִסְרוּ אֲבָק רִיבִית, הֵם עִצְמָם הַתִּירוּהוּ אֲצֵל
תְּלַמִּידֵי חֲכָמִים, שִׁידוּעִים שְׂאֲבָק רִיבִית אִסוּר וְנִתְנִים
לְשֵׁם מִתְנָה. פ"ח. רֹאה מִלָּא הַעוֹמֵר (לְהַמְהַרְרֵל
צִינָן, פְּרֻשַׁת פִּינַחֵס דְּרוּשׁ כְּעִינֵי הַצְּדָקָה) שְׂבִיאַר כְּעִינֵי זֶה
עַל פִּי דְבָרֵי מִשְׁנָה זו. וְהוּבָא בְּתוֹרַת הַמְהַרָּא"ל צִינָן
(אֲבוֹת פ"א מ"ג). פ"ט. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, וְשְׂמֵרְתָּ
אֶת הַמְצוּוֹת וְאֶת הַחֻקִּים וְאֶת הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי
מְצַוְךָ הַיּוֹם לְעִשׂוֹתָם.

הַהִנְאוֹת שֶׁל חֵי הַעוֹלָם הַיּוֹם (אֲבוֹת פ"ד מ"ז),^ט
וְלִכְן, גַּם שְׂכַר מְרוּבָה שֶׁמְקַבֵּל הָאָדָם בְּשִׁבִיל
קִיּוּם הַמְצוּוֹת בְּעוֹלָם הַיּוֹם, נֹחֲשֵׁב כְּדַבְרַ קִטְוֹן,
כְּלִפֵּי הַקֶּרֶן שֶׁל הַמְצוּוֹת שֶׁקִּיַּמַּת לְעוֹלָם הַבָּא.^ט

הַקְּב"ה מוֹסִיף הַשְּׂכַר כְּעִינֵי נִתְיֵת דַּבְרַ מְאָכְל בְּלֹא קְצִיצָה
וְהַתֵּתֵר לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים לְהַלוּוֹת בְּרִיבִית,
הוּא דִּקְא כְּשִׁמְלוּים זֶה לְזֶה, בְּדַבְרַ מְאָכְל,
כְּמוֹ שְׁפַתְב הַשְּׁלַחֵן עָרוּךְ שָׁם,^ט וְאִפְלוּ הָכִי
- גַּם בְּדַבְרַ מְאָכְל, לֹא הֵתֵר בְּקִצְצֵן תַּחֲלָה -
בְּהִתְנָה בְּשַׁעַת הַהִלּוּאָה, שִׁיחִזִּיר לוֹ יוֹתֵר
מִמֵּה שֶׁהִלוּהוּ, אֲלֵא רַק בְּשֵׁלֵא הַתְּנוּ עַל כֵּךְ
מִתְחִילָה, אֲלֵא שְׁבַשַׁעַת הַתְּשׁוּלָם הוּא חֲפִץ
לְהוֹסִיף לוֹ, כְּמוֹ שְׁפַתְב הַט"ז שָׁם ס"ק י"ב,^ט
וְעִיּוֹן שָׁם.

וְהָכִי נִמְי תַּנְן בְּעִינֵי הַשְּׂכַר שְׁעַל קִיּוּם

מְבֹאֵר רַבִּינוּ, שֶׁהַשְּׂכַר שֶׁל הַמְצוּוֹת בְּעוֹלָם הַיּוֹם, נֹחֲשֵׁב
כְּחֹמֶשׁ שֶׁל הַמְצוּוֹת עֲצֻמָּה, וְזֶה מוֹתֵר, כְּמְבֹאֵר
בְּשׁו"ע יו"ד (שם) שֶׁהִיתֵר לְתַלְמִידֵי חֲכָמִים לְהַלוּוֹת
בְּרִיבִית, הוּא עַד חֹמֶשׁ. פ"ד. לְשׁוֹן הַמְשֻׁנָּה,
הוּא הִיָּה אוֹמֵר, יִפֵּה שְׁעָה אַחַת בְּתִשְׁבּוּבָה וּמַעֲשִׂים
טוֹבִים בְּעוֹלָם הַיּוֹם, מְכַל חֵי הַעוֹלָם הַבָּא. וִיפֵה שְׁעָה
אַחַת שֶׁל קוֹרֵת רוּחַ בְּעוֹלָם הַבָּא, מְכַל חֵי הַעוֹלָם
הַיּוֹם. פ"ה. בְּנַחֲלַת בְּנִימִין (מְצוּה סח) כְּתַב לִישֵׁב
כְּעִינֵי דְבָרֵי רַבִּינוּ, שֶׁמְשׁוּם כֵּךְ הוֹתֵר לְהַקְּב"ה לִיתֵן
רִיבִית, שְׂכִיּוֹן שֶׁהוּא יוֹדֵעַ אֶת הָאִיסוּר לִיתֵן רִיבִית,
הִרִי הוּא גּוֹמֵר וְנוֹתֵן לְשֵׁם מִתְנָה, וְגַם שֶׁנִּחְשָׁב לְדַבְרַ
מוֹעֵט כְּנֹגַד כָּל חִלּוּ שֶׁל עוֹלָם. וְהוּבָאוּ דְבָרֵינוּ בְּשַׁעֲרֵי
חֵיים (לְהַרְבֵּי רַחֲמִים בֵּן מְרֻדִי זצ"ל, ח"ב תְּהִלִּים כט).
פ"ו. בְּטַעַם הַדִּין, רֹאה מְגִיד מְשֻׁנָּה (מְלוּה לּוּוֹה פ"ד
ה"ט) בְּשֵׁם הַרְמַב"ן, שְׁבַעסְקִי סְעוּדָה וּבְדַבְרַ מוֹעֵט
הֵם יוֹדְעִים לְהַקְנוֹת, וְהִרִי הֵם כְּכַנֵּי חֲבוּרָה שְׂאִינָם
מְקַפִּידִים זֶה עַל זֶה. פ"ז. זֶה לְשׁוֹן הַט"ז [עַל
לְשׁוֹן הַשּׁו"ע], יוֹתֵן לוֹ יוֹתֵר, זֶהוּ לְשׁוֹן הַרְמַב"ם,
וּסְבִירָא לִיה, דְּלֹא הוֹתֵר אִפְלוּ בְּתַלְמִיד חֲכָם לְקִצְצוֹן

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

ומחר בעולם הבא לקבל שכרם (עירובין כב, א)^א, ולכן מותר לו אז לקבל שכר מרובה על המצוות שעשה, גם כשאינו בדרך אכילה, מִן הַמְּצֻוֹת, כמו שאמרו בגמרא (שבת ל,

ציונים ומקורות

(להמהרש"ם זצ"ל, פרשת בהר אות יב), שכתב כן. תמצית הדרוש: א. הקדים הפסוק 'מלוה ה', ליחונן דל', להשמיענו שהחפץ לעשות צדקה, הקב"ה ממציא לו מעות שיוכל לעשות בהם צדקה. ואף על פי כן, הקב"ה מחשיב לו כאילו קיים את המצוה משלו. ב. הפסוק נקט לשון 'מלוה ה', ולא 'ממציא ה' וכדומה, להשמיענו שהקב"ה מחשיב את עצמו כלוה שזה שנתן צדקה, ומשתעבד לו כביכול עד שיחזיר לו. ג. מה שהקב"ה משלם שכר בעולם הזה לעושי מצוות, אין בזה איסור ריבית, לפי שישראל והקב"ה הם כמו תלמידי חכמים שמלווים זה לזה דבר מועט בדבר מאכל בלא קציצה. ד. בעולם הבא מותר לקבל שכר המצוות, ואין בזה חשש איסור ריבית, שכיון שמת האדם, נעשה חפשי מן המצוות.

מ. לשון הגמרא, היינו דאמר רבי יהושע בן לוי, מאי דכתיב 'אשר אנכי מצוך היום לעשותם היום לעשותם', ולא למחר לעשותם, היום לעשותם, למחר לקבל שכרם. מא. לשון הגמרא, לעולם יעסוק אדם בתורה ובמצות קודם שימות, שכיון שמת, בטל מן התורה ומן המצות, ואין להקדוש ברוך הוא שבח בו, והיינו דאמר רבי יוחנן, מאי דכתיב (תהלים פח, ו) 'במתים חפשי', כיון שמת אדם, נעשה חפשי מן התורה ומן המצוות. ועל דרך זה כתב רבינו גם בפירושו לשיר השירים (אות יט), עיי"ש. מב. והיינו שכיון שלאחר המיתה נעשה האדם פטור מן המצוות, גם הקב"ה אינו מקיים את המצוות כלפיו, ולכן מותר לו להקב"ה לשלם לאדם כל שכר מצותיו לאחר מיתתו, אף שהוא כמו ריבית. וראה תכלת מרדכי

פְּרִשְׁת בְּחֻקְתֵי

א

וְאֹמַר, לְמָקוֹם פְּלוֹנִי וּלְבֵית דִּירָה
פְּלוֹנִית אֲנִי הוֹלֵךְ, וְהָיוּ רַגְלֵי מְבִיאֹת
אוֹתִי לְבֵתִי כְּנִסְיוֹת וּלְבֵתִי מְדַרְשׁוֹת,
הֲדָא הוּא דְכְּתִיב 'וְאֲשִׁיבָה רַגְלֵי אֵל
עֲדוּתֶיךָ', ע"כ"ל.

מְדַרְשׁ רַבָּה (ויק"ר לה, א) עַל פְּסוּק (ויקרא
כו, ג) 'אִם בְּחֻקְתֵי תִלְכוּ', הֲדָא
הוּא דְכְּתִיב (תהלים קיט, נט) 'חֲשַׁבְתִּי דְרַכִּי
וְאֲשִׁיבָה רַגְלֵי אֵל עֲדוּתֶיךָ', אָמַר דּוֹד,
רְבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, בְּכָל יוֹם הֵייתִי מְחַשֵּׁב

מֵאָמַרם ז"ל
'חֲשַׁבְתִּי
דְרַכִּי וְכִי
בְּכָל יוֹם
הֵייתִי מְחַשֵּׁב
וְאֹמַר
לְמָקוֹם פְּלוֹנִי
אֲנִי הוֹלֵךְ
וְרַגְלֵי
מְבִיאֹת
אוֹתִי לְבֵית
הַמְדַרְשׁ

זֶרַע שְׁמֻשׁוֹן הַמְבֹאֵר

א

הַתּוֹרָה מְגִינָה עַל הַעוֹסְקִים בָּה מִן הַמַּחְלּוֹת הָעֵלּוּלוֹת לְבָא עַל מִי שְׂאִינוֹ מִתְעַסֵּק בְּשִׁמְרַת גּוֹפוֹ

וְאִמְנָם לְמַעֲשֵׂה לֹא הֵייתִי הוֹלֵךְ לְשֵׁם, לְפִי
שִׁחִי וְרַגְלֵי מְבִיאֹת אוֹתִי מֵעֲצָמָם, לְבֵתִי
כְּנִסְיוֹת וּלְבֵתִי מְדַרְשׁוֹת לְעַסּוֹק שֵׁם בַּתּוֹרָה
וּבַתְּפִלָּה, מַחֲמַת שְׂרַגְלֵי הָיוּ רַגִּילוֹת בְּכַךְ.
הֲדָא הוּא דְכְּתִיב 'וְאֲשִׁיבָה רַגְלֵי אֵל עֲדוּתֶיךָ'
- רַגְלֵי הָיוּ מַחְזִירוֹת אוֹתִי מֵעֲצָמָן, לְבֵתִי
כְּנִסְיוֹת וּלְבֵתִי מְדַרְשׁוֹת, כְּדִי שְׂאֵעֻסֵּק שֵׁם
ב'עֲדוּתֶיךָ', כְּלוּמַר, בַּתּוֹרָה וּבַתְּפִלָּה. וְכֵן
הוּא גַם פִּירוּשׁ הַפְּסוּק 'אִם בְּחֻקְתֵי תִלְכוּ',
שְׂרַגְלֵיכֶם יִלְכוּ מֵעֲצָמָם בְּדַרְכֵי הַתּוֹרָה, ע"כ"ל.

דְּקוֹקִים בְּדַבְרֵי הַמְדַרְשׁ שְׂרַגְלֵי דוֹד הוֹלִיכוּהוּ לְבֵית הַמְדַרְשׁ
אֵימָתָא בְּמְדַרְשׁ רַבָּה (ויק"ר לה, א)¹, עַל
הַפְּסוּק (ויקרא כו, ג)² 'אִם בְּחֻקְתֵי תִלְכוּ', הֲדָא
הוּא דְכְּתִיב (תהלים קיט, נט) 'חֲשַׁבְתִּי דְרַכִּי
וְאֲשִׁיבָה רַגְלֵי אֵל עֲדוּתֶיךָ', שְׂאָמַר דּוֹד הַמֶּלֶךְ
לְפָנֵי הַקַּב"ה, רְבוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, 'חֲשַׁבְתִּי
דְרַכִּי' - בְּכָל יוֹם הֵייתִי מְחַשֵּׁב בְּאִיזָה דְרוֹךְ
לִלְכַת, וְהֵייתִי אוֹמֵר לְעַצְמִי, לְמָקוֹם פְּלוֹנִי
וּלְבֵית דִּירָה פְּלוֹנִית אֲנִי הוֹלֵךְ, כְּדִי לְעַסּוֹק
שֵׁם בְּעִנְיַי הַמְּלוּכָה, וּבְעִנְיַי הָעוֹלָם הַזֶּה.

צִיּוּנִים וּמִקּוּדוֹת

ובמצוות, עד שרגליכם יוליכו אתכם מעצמם לכך.
ועל כן מביא המדרש את הפסוק 'חֲשַׁבְתִּי דְרַכִּי
וְאֲשִׁיבָה רַגְלֵי אֵל עֲדוּתֶיךָ', שפירושו הפשוט הוא,
שדוד המלך אמר ש'חשיב דרכי', כלומר, שחשיב
בדרכי האדם לאן ילך, ומתוך חשבון זה, השיב רגליו
'אל עדותיך', ויש להקשות על כך, שהיאך הביא
חשבון הדרכים אותו לעסוק במצוות, שהרי אדרבה,
ריבוי המחשבה בדרכי האדם, מרחיקתו מדרך
המצוות. ועוד קשה על לשון הפסוק, שהיה לו לומר
'ואשיבה לבי לעדותיך', ולמה הזכיר רגליו, ואמר
'וְאֲשִׁיבָה רַגְלֵי'. ועל כן צריך לומר שפירוש הפסוק
הוא, שדוד אמר, שכל כך הרגיל את עצמו ללכת

א. 'אם בחקותי תלכו', הדא הוא דכתיב 'חשבת
דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך', אמר דוד, רבונו של
עולם, בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר, למקום
פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי
מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הדא הוא
דכתיב 'ואשיבה רגלי אל עדותיך'. ב. לשון
הפסוק, 'אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו
ועשיתם אתם'. ג. פירוש, שהוקשה לבעל
המדרש על הפסוק 'אם בחקותי תלכו', שהיאך שייך
הליכה בחוקים, והיה לפסוק לומר 'אם את חקותי
תשמרו'. ותירץ המדרש, שכוננת הקב"ה לומר
לישראל, שכל כך תהיו מורגלים לעסוק בתורה

וְהַקְשָׁה שָׁם הִיפָּה תֹאֵר (השלים, ד"ה והיו), וְכִי בְּשֹׁנְעוֹן יִנְהַג, שְׂיִכְוֹן לְלַכַּת לְמָקוֹם אַחֵר, וְרַגְלָיו יִבְיֹאוּהוּ בְּעַל פְּרָחוֹ לְבֵית הַמְּדַרְשׁ. וְעוֹד קָשָׁה, לָמָּה לֹא הָיָה חוֹשֵׁב בְּעַצְמוֹ לְלַכַּת לְבֵית הַמְּדַרְשׁ. וְעוֹד, דִּפְשָׁט הַכְּתוּב מוֹרָה

וְהַקְשָׁה שָׁם הִיפָּה תֹאֵר (השלים, ד"ה והיו), וְכִי דוּד בְּשֹׁנְעוֹן יִנְהַג, שְׂיִכְוֹן לְלַכַּת לְמָקוֹם אַחֵר, וְרַגְלָיו יִבְיֹאוּהוּ בְּעַל פְּרָחוֹ לְבֵית הַמְּדַרְשׁ. וְעוֹד קָשָׁה, לָמָּה לֹא הָיָה חוֹשֵׁב בְּעַצְמוֹ לְלַכַּת לְבֵית הַמְּדַרְשׁ. וְעוֹד, דִּפְשָׁט הַכְּתוּב מוֹרָה

וַיֵּשׁ לֹמֵר, דְּבַרְיֵשׁ פְּרָכוֹת (ד, א) אָמְרִינֵן, לְדוֹד, 'שְׁמֵרָה נִפְשֵׁי כִּי חָסִיד אָנִי'

זרע שְׁמֻשׁוֹן הַמִּבְאֵר

הֵם הָיוּ רוֹצִים לְלַכַּת לְמָקוֹם אַחֵר, אֲלֵא שִׁלְבוּ שֶׁל דוּד, הַחֲזִירִים לְלַכַּת לְבֵית כְּנַסְיֹת וּלְבֵית מְדַרְשׁוֹת. וְזֶהוּ שֶׁלֹּא כְּמוֹ שִׁכְתוּב בְּמְדַרְשׁ, שִׁבְלָבוּ שֶׁל דוּד הָיָה לְלַכַּת לְמָקוֹם אַחֵר, אֲלֵא שֶׁרַגְלָיו הָיוּ מוֹלִיכֹת אוֹתוֹ לְבֵית כְּנַסְיֹת וּלְבֵית מְדַרְשׁוֹת.

דוד התפלל שלא יחלה מחמת שאינו מתנהג בעידונים בגלל חסידותו

וַיֵּשׁ לֹמֵר, בְּהַקְדָּם מֵה דְבַגְמָרָא רִישׁ פְּרָכוֹת (ד, א) אָמְרִינֵן עַל הַפְּסוּקִים (תהלים פו, א-ב) 'לְדוֹד, 'שְׁמֵרָה נִפְשֵׁי כִּי חָסִיד אָנִי וְכוּ',

ציונים ומקורות

הַכְּרַחֲיִים. עוֹד קָשָׁה, וְכִי בְּכָל יוֹם וְיוֹם מִתְחַדֵּשׁ נֹס הַזֶּה, שֶׁהָיוּ רַגְלָיו מֵהַפְּכוֹת רְצוּנוֹ. עוֹד קָשָׁה, כִּיִּן שְׂרָאָה דוּד כֵּן בְּכַמָּה וְכַמָּה פְּעַמִּים, אִם כֵּן הָיָה לוֹ לְמַנּוּעַ שׁוֹב לֵילֵךְ לְמָקוֹם וּלְדִירָה פְּלוּנִית, מֵאַחַר שְׂרָאָה כַּמָּה פְּעַמִּים שֶׁבְּעַל כְּרַחוּ רַגְלָיו מְשִׁיבֹת אוֹתוֹ לְבֵית כְּנַסְיֹת וּלְבֵית מְדַרְשׁוֹת דוּקָא. 1. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, 'לְדוֹד, שְׁמֵרָה נִפְשֵׁי כִּי חָסִיד אָנִי, לְוִי וְרַבִּי יִצְחָק, חַד אָמַר, כֵּךְ אָמַר דוּד לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, לֹא חָסִיד אָנִי, שְׁכַל מַלְכֵי מְזוּרָח וּמַעֲרֵב יִשְׁנִים עַד שְׁלֹשׁ שְׁעוֹת, וְאִנִּי 'חֲצוֹת לֵילָה אֶקוּם לְהוֹדוֹת לָךְ' (תהלים קיט, סב). וְאִידֵךְ, כֵּךְ אָמַר דוּד לְפָנָי הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא. רַבּוֹנוּ שֶׁל עוֹלָם, לֹא חָסִיד אָנִי, שְׁכַל מַלְכֵי מְזוּרָח וּמַעֲרֵב יוֹשְׁבֵי אַגוּדוֹת אַגוּדוֹת בְּכַבּוּדָם, וְאִנִּי יָדִי מְלוּכָכוֹת בְּרַם וּבִשְׁפִיר וּבִשְׁלֵיָא, כְּדִי לְטַהֵר אִשָּׁה לְבַעֲלָהּ. וְלֹא עוֹד, אֲלֵא כָל מֵה שְׁאֵנִי עוֹשָׂה, אָנִי נִמְלֵךְ בְּמַפִּיבֶשֶׁת רַבִּי, וְאוֹמֵר לוֹ, מַפִּיבֶשֶׁת רַבִּי, יִפֵּה דְנָתִי, יִפֵּה חֵיבִיתִי, יִפֵּה זְכִיתִי, יִפֵּה טַהֲרָתִי, יִפֵּה טַמְאָתִי, וְלֹא בּוֹשֶׁתִי. 2. לְשׁוֹן הַפְּסוּקִים, 'תְּפַלֵּךְ לְדוֹד הַשָּׁה ה' אֶזְנֶךָ עֲנִי כִּי עֲנִי וְאֶבְיֹן אָנִי, שְׁמֵרָה נִפְשֵׁי כִּי חָסִיד אָנִי הוֹשֵׁעַ עֲבָדְךָ אֲמֵת אֲלֵהִי הַבּוֹטֵחַ אֲלֵיךְ.'

וְהַקְשָׁה שָׁם הִיפָּה תֹאֵר (השלים, ד"ה והיו), וְכִי דוּד בְּשֹׁנְעוֹן יִנְהַג, שְׂיִכְוֹן לְלַכַּת לְמָקוֹם אַחֵר, וְרַגְלָיו יִבְיֹאוּהוּ בְּעַל פְּרָחוֹ לְבֵית הַמְּדַרְשׁ. וְעוֹד קָשָׁה, לָמָּה לֹא הָיָה חוֹשֵׁב בְּעַצְמוֹ לְלַכַּת לְבֵית הַמְּדַרְשׁ לְעַסוֹק שֵׁם בְּתוֹרָה, אֲלֵא הָיָה מַחֲשֵׁב לְלַכַּת לְמִקְוֹמוֹת אַחֵרִים וְלַהֲתַעֲסֵק בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם עַד שֶׁרַגְלָיו הוֹלִיכּוּ אוֹתוֹ בְּעַל כְּרַחוּ לְבֵית הַמְּדַרְשׁ. וְעוֹד יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת, דִּפְשָׁט הַכְּתוּב מוֹרָה לְהַפְּקָה מְדַרְשַׁת הַמְּדַרְשׁ, דְּוֹאֲשִׁיבָה רַגְלָיו, מִשְׁמַע שֶׁהוּא - דוּד הָיָה מְשִׁיב הַרְגָלִים לְבֵית הַמְּדַרְשׁ, וְהֵינּוּ שְׂאֲדָרְבָּא,

לְבֵית כְּנַסְיֹת וּלְבֵית מְדַרְשׁוֹת, עַד שֶׁאֵף כִּשְׁהִיָּה מַחֲשֵׁב דְּרַכִּי לְלַכַּת לְמִקְוֹמוֹת אַחֵרִים, מְכַל מָקוֹם, רַגְלָיו הָיוּ מוֹלִיכֹת אוֹתוֹ מֵעַצְמָם לְבֵית כְּנַסְיֹת לְבֵית מְדַרְשׁוֹת. וּמִכֵּן נִלְמַד, שֶׁכֵּךְ הָיָה גַם כּוֹנֵת הַפְּסוּק 'אִם בְּהַקְטִי תִּלְכּוּ, וְכִנּוּ ל. עַל פִּי יִפֵּה תוֹאֵר הַשְּׁלֵמ (ד"ה בכל). ד. לְשׁוֹן הִיפָּה תוֹאֵר הַשְּׁלֵמ, וְהָיוּ רַגְלֵי מִבְיֹאוֹת אוֹתִי, וְכִי בְּשֹׁנְעוֹן יִנְהַג, שְׂיִכְוִין רַגְלָיו לְלַכַּת לְמָקוֹם אַחֵר, וְרַגְלָיו יִבְיֹאוּהוּ בְּעַל כְּרַחוּ לְבֵית הַכְּנַסָּה. וְאִם נִסְבּוֹל מֵה שְׁנֵרָאָה מְפֹשְׁטוֹ, שִׁכְשְׁהִיָּה חוֹשֵׁב לְלַכַּת בְּדְרַכִּי, רַגְלָיו יִבְיֹאוּהוּ לְבֵית הַמְּדַרְשׁ שֶׁלֹּא מְדַעְתּוֹ, לְרוּב הַרְגָלוֹ בְּהֵם, הָיָה נִכּוֹן מֵאַמֵּר 'אִם בְּחֻקֹּתַי תִּלְכּוּ לְפִי זֶה לֹמֵר, שְׁעַל יָדִי הַהַרְגַל תֵּהִי הוֹלְכִים מֵעַצְמָכֶם. אֲלֵא שֶׁלֹּא הוֹנַח לְנוּ שֶׁהָיוּ רַגְלָיו מִבְיֹאוֹת אוֹתוֹ שֶׁלֹּא מְדַעְתּוֹ בְּשׁוֹם עַד. ה. כְּפִנִי יִצְחָק (בְּפִרְשֵׁינֵינוּ דְרוּשׁ שֵׁנִי) כְּתַב לְתַמּוּהָ, אֲטוֹ דוּד הַמֶּלֶךְ ע"ה דְּכַתִּיב בֵּיה 'וּלְבִי חָלַל בְּקַרְבִּי, דְּהוֹדַת בְּעַל דִּין כְּמֵאָה עֵדִים דְּמִי, אִיךְ פַּה קְדוֹשׁ יֵאמֵר בּוֹה שְׁהִיָּה חוֹשֵׁב מַחֲשֻׁבוֹת רִשׁוֹת חֲלִילָה, וְרַגְלָיו מְשִׁאוֹת לְבֵית הַכְּנַסָּה. וְהַשְּׁל"ה (עֲשָׂרָה מֵאַמְרוֹת מֵאַמֵּר שְׁמִינִי אוֹת רַכ) תִּמָּה, שֶׁנִּמְצָא שׁוֹ הַהֲלִיכָה לְבֵית כְּנַסְיֹת וּלְבֵית מְדַרְשׁוֹת, לֹא הִיָּתָה בְּבַחֲרִית דוּד, רַק

מְרָה שְׁחָרָה, מַחֲמַת דְּאָגָה וּמְרֻדַת
הַמְּלוּכָה וְכוּ', וְהָיָה מִתְּפַלֵּל דְּוֹד לְכָף
שִׁישְׁמָרְהוּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, אִף שְׂאִינוּ
מִתְּנַהֵג בְּשָׂאֵר הַמְּלָכִים בְּתַפְנוּקִים
וְתַעֲנוּגִים וְכוּ', עכ"ל.

אָמְנָם מִצַּד אַחֵר יֵשׁ לֹאמֵר, דְּקָרָא
כְּתִיב (דברים ה, טו) 'וְנִשְׁמַרְתֶּם

וְכוּ' (תהלים פו א-ב), לֹא חָסִיד אֲנִי שְׁפָל
מְלָכֵי מִזְרַח וּמַעֲרָב וְכוּ'. וְהִקְשָׁה הָעֵינִן
יַעֲקֹב (ד"ה לדוד), דְּאִיךְ אֶפְשָׁר שְׁדוּד יִבְקָשׁ
שְׂכָר מִצְוֹתָיו בְּעוֹלָם הַזֶּה, שִׁישְׁמָרְהוּ
הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁבִיל חֲסִידוֹתָיו.
וְתַרְגֵּי, לְפִי שְׁדוּד הַמְּלָכִים לְפִנְק וּלְעֵדֵן
אֵת עַצְמָם, כְּדִי שְׂלֵא יָבֹאוּ לְיַדֵי חֲלֵי

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

שְׂלֵא יָבֹאוּ לְיַדֵי חֲלֵי מְרָה שְׁחָרָה - שְׂמֵבִיא
אֵת הָאָדָם לֵאחֹב אֵת הַבְּדִידוֹת, וּלְיִלֵךְ
וּלְהַמְצֵא בַמְּקוֹם שְׂמֵמָה¹, מַחֲמַת הַדְּאָגָה
וּמְרֻדַת עֵינֵינוּ הַמְּלוּכָה וְכוּ', וְהָיָה מִתְּפַלֵּל
דְּוֹד לְכָף שִׁישְׁמָרְהוּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא
מִמְחֻלָּה זו, אִף שֶׁהוּא אֵינוּ מִתְּנַהֵג בְּשָׂאֵר
הַמְּלָכִים בְּתַפְנוּקִים וְתַעֲנוּגִים, מַחֲמַת
חֲסִידוֹתוֹ וְכוּ', אֲלֵא אֲדַרְבֵּה הוּא קָם בַּחֲצוֹת
הַלַּיְלָה לְעִבּוּדַת הַקַּב"ה, עכ"ל.

דוד היה חפץ להתענג, כדי לקיים מצוות 'ונשמרתם מאד
לנפשותיכם'

אָמְנָם² מִצַּד אַחֵר יֵשׁ לֹאמֵר - יֵשׁ לַפְּרֵשׁ
בְּאוֹפֵן אַחֵר, שְׁדוּד הָיָה חֲפֵץ לְפִנְק וּלְעַנֵּג אֵת
עַצְמוֹ, כְּדִי שְׂלֵא יִחַלֵּה בַמְּחֻלַת הַמְּרָה
שְׁחוּרָה, לְפִי שְׂסַבֵּר שִׁמְן הַתּוֹרָה הוּא חַיִּיב

צִיּוּנִים וּמְקוּדוֹת

עצמו נגד רבו, מזה לא יבא לו תקלת שום חולי.
י. מלשון העינין יעקב [מובא להלן] מבואר, שאינו
מקשה כן מעצמו על לשון הפסוק, אלא שמבאר
שהאמוראים בגמרא שם הוקשה להם כן, ועל כן
ביארו, שדוד ביקש רק שלא יחלה מחמת חסידותו,
ונחלקו האמוראים מאיזו הנהגה של חסידות פּיחד
שתגרום לו שיחלה, וכדלהלן בהערה. יא. על
פי פירוש המשניות להרמב"ם (אבות פ"ב מ"י), וזה
לשונו, 'חולי מרה שחורה המביא את האדם למאוס
ראיית בני מינו ולשונאם, ותערב לו הבדידות,
וההימצאות במדבריות ובבתות ובדרכים השוממות'.
יב. היינו, שמדברי העינין יעקב נראה, שדוד מחמת
חסידותו לא היה חפץ כלל להתענג, ועל כן התפלל
שלא יחלה מחמת קושי ענייני המלוכה. אולם רבינו
מבאר, שאמנם מתחילה היה דוד חפץ להתענג כדי
שלא יחלה, וחשב לעשות כן מפני ציווי התורה על
האדם לשמור נפשו וגופו, אלא שלבסוף הביין
מהפסוקים, וגם מעצם שמחתו בהליכתו לבית

אמר דוד לפני הקב"ה, וכי לא חסיד אני,
שְׂפָל מְלָכֵי מִזְרַח וּמַעֲרָב - כל מלכי מדינות
העולם, ממזרחו ועד למערבו וכו', מענגים
גופם בשינה מרובה מתחילת הלילה, עד
שיעברו שלוש שעות ביום. אמנם אני איני
נוהג כמותם, אלא 'חצות לילה אקום
להודות לך' (תהלים קיט, סב)³. וְהִקְשָׁה הָעֵינִן
יַעֲקֹב (ד"ה לדוד)⁴, עַל לְשׁוֹן הַפְּסוּק' 'שְׁמָרָה
נִפְשִׁי כִּי חָסִיד אֲנִי, דְּאִיךְ אֶפְשָׁר, שְׁדוּד
יִבְקָשׁ לְקַבֵּל שְׂכָר עַל מִצְוֹתָיו, בְּעוֹלָם הַזֶּה,
שִׁישְׁמָרְהוּ הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשִׁבִיל
חֲסִידוֹתָיו, וְהָיָה הַשְׂכָר עַל הַמִּצְוֹת מִשְׁתַּלֵּם
רַק בְּעוֹלָם הַבָּא. וְתַרְגֵּי, שְׂלֵא נִתְכוּיֵן דוּד
לְבַקֵּשׁ שְׂכָר, אֲלֵא לְפִי שְׁדוּד הַמְּלָכִים לְפִנְק
וּלְעֵדֵן אֵת עַצְמָם בַּהֲנֹאוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, כְּדִי

ח. לשון הפסוק, 'חצות לילה אקום להודות לך על
מִשְׁפָּטֵי צְדָקָךְ'. ט. לשון העינין יעקב, נראה
דלכולם קשה, היאך אפשר דביקש דוד שכר מצוותיו
בעולם הזה, ואדרבה, בילקוט ריש ואתחנן (רמז תתי)
קאמר, שני פרנסים עמדו לישראל, משה רבינו ודוד
המלך, והיו יכולים לתלות שכרם במעשיהם הטובים,
ולא ביקשו מן המקום רק שיתן להם חנם, ע"ש, ואם
כן קשה, היאך כתב כאן להיפך, שישמרנהו הקב"ה
בשביל חסידותו. להכי פליגי בזה רבי לוי ורבי
יצחק, ומפרשים קרא הכי, שלא התפלל שישמרנהו
הקב"ה בשביל חסידותו, אלא לפי שדרך המלכים
לעדן ולפנק את עצמם, כדי שלא יבאו לידי חולי
מרה שחורה, מחמת טרדת ודאגת המלוכה, כמו
שכתבו חכמי הרופאים, שאם ישנו מנהגם יבואו לידי
חולי זו, לכן התפלל דוד על עצמו, שישמור הקב"ה
אותו, אף שאינו מתנהג כשאר מלכים בתענוגים
ובתפנוקים מפני חסידותו. וכהאי גוונא, מה שאינו
מתנהג בכבוד, שידי מלוכלכות בדם וכו', ומשפיל

פְּלוֹנֵי אֲנִי הוֹלֵךְ, לְבֵית דִּירָה וְכו', שְׁהִיָּה רוֹצֵה לִילָךְ לְעֵדֶן וּלְהָשִׁיב נַפְשׁוֹ מֵעַמ, כְּדִי שְׁלֵא לָבֵא לְיַדִּי חֲלֵי מְרָה שְׁחָרָה, מִחֻמַּת הַדְּאָגוֹת וְהַפְּרָדוֹת הַמְּבִיאוֹת חֲלֵי זֶה מֵצַד הַטְּבַע, וְכֹנְנָתוֹ הִיְתָה לְטוֹבָה, כְּדִי לְקַיֵּם הַכְּתוּב 'וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם'.

מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם' (ראה ברכות לב, ב), וְהִיכָא דְשָׂכִיחַ הַזְּקָא, לֹא סְמַכִּינַן אַנְיָסָא (קידושין לט, ב), וַיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם לְהִשְׁמַר עֲצָמוֹ שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת דְּבָר נֶגְדַּהַטְּבַע, דְּהִינּוּ כְּמוֹ 'צַיִּים פְּחִים', דְּ'שׁוּמַר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם' (משלי כב, ה). וּמִשׁוֹם הַכִּי, דְּוָד הַמְּלֵךְ עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם הָיָה מְחָשֵׁב, וְאוֹמַר, לְמָקוֹם

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבִאָר

או החום שלא יחלה בהם". וכמו כן, מוטל על האדם המוטרד בענייני העולם, להשתדל להתענג ולהתפנק, כדי שלא יחלה במחלת המרה שחורה. וּמִשׁוֹם הַכִּי, דְּוָד הַמְּלֵךְ עָלְיוֹ הַשְּׁלוֹם הָיָה מְחָשֵׁב בַּעֲצָמוֹ, וְאוֹמַר, לְמָקוֹם פְּלוֹנֵי אֲנִי הוֹלֵךְ, לְבֵית דִּירָה וְכו' פְּלוֹנֵי אֲנִי הוֹלֵךְ, פִּירוּשׁ, שְׁהִיָּה רוֹצֵה לִילָךְ לְמַקוֹמוֹת אֱלֹהִים, כְּדִי לְעֵדֶן אֶת עֲצָמוֹ, וּלְהָשִׁיב - לְהַחֲזִיר אֶת כַּח נַפְשׁוֹ מֵעַמ, כְּדִי שְׁלֵא לָבֵא לְיַדִּי חֲלֵי מְרָה שְׁחָרָה, מִחֻמַּת הַדְּאָגוֹת וְהַפְּרָדוֹת שֶׁל הַמְּלוּכָה, הַמְּבִיאוֹת חֲלֵי זֶה מֵצַד הַטְּבַע, וְכֹנְנָתוֹ הִיְתָה לְטוֹבָה - לְקַיֵּם מִצְוָה, כְּדִי לְקַיֵּם הַכְּתוּב 'וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם'.

לשמור על בריאותו, דְּקָרָא כְּתִיב (דברים ד, טו) 'וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם', וּמִכֵּן לְמַדְנֵהוּ (ראה ברכות לב, ב), שְׁחִיב הָאָדָם לְשׁוּמַר עַל בְּרִיאוֹת גּוּפוֹ וּנְפִשׁוֹ. וְהִיכָא דְשָׂכִיחַ הַזְּקָא - בְּמָקוֹם שֶׁהִיזַק מִצוּרֵי, לֹא כְּמַכִּינַן אַנְיָסָא - אֵינן סוֹמְכִים עַל הַנֶּס, וְאִסּוּר לְאָדָם לְהַכְנִיס אֶת עֲצָמוֹ בְּסַכְנָה, וְלִסְמוֹךְ עַל הַקַּב"ה שִׁיְצִילֵנוּ בְּדֶרֶךְ נֶס (קידושין לט, ב), וַיֵּשׁ לוֹ לְאָדָם לְהִשְׁמַר עֲצָמוֹ שְׁלֵא לַעֲשׂוֹת דְּבָר נֶגְדַּהַטְּבַע - דְּבָרִים הַנוֹגְדִים אֶת טַבַּע גּוּפוֹ וְגוֹרְמִים לוֹ חוּלֵי, דְּהִינּוּ כְּמוֹ 'צַיִּים פְּחִים' - חֲלָאִים הַבָּאִים מִחֻמַּת הַקּוֹר וּמִחֻמַּת הַחֹם, דְּ'שׁוּמַר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם' (משלי כב, ה) - וּמוֹטֵל עַל הָאָדָם לְהִשְׁמַר בְּשַׁעַת הַקּוֹר

צִיּוּנִים וּמְקוֹדוֹת

בְּתוֹסְפוֹת (שְׁבוּעוֹת לו, א ד"ה וּשְׁמוֹר). טו. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, וְכֵל הֵיכָא דְקִבְעֵה הַיּוֹזְקָא, לֹא סְמַכִּינַן אַנְיָסָא, דְּכְתִיב (שְׁמוּאֵל א טז, כב) 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֶיךָ אֵלֶךְ וּשְׁמַע שְׁאוֹל וְהִרְגֵנִי, ע"כ. וְזֶה לְשׁוֹן הַגְּמָרָא בְּפִסְחִים (ח, ב), חוֹר שְׁבִין יְהוּדֵי לְאַרְמָאֵי וְכו', פְּלִימוֹ אַמַר, כֹּל עֲצָמוֹ אֵינּוּ בּוֹדֵק מִפְּנֵי הַסַּכְנָה וְכו'. וְהָאֵמַר רַבִּי אֲלַעֲזָר, שְׁלוּחֵי מִצְוָה אֵינָן נִיּוּזְקִין. הֵיכָא דְשָׂכִיחַ הַיּוֹזְקָא, שְׁאֵנִי, שְׁנָאֵמַר 'וַיֹּאמֶר שְׁמוּאֵל אֵיךְ אֵלֶךְ וּשְׁמַע שְׁאוֹל וְהִרְגֵנִי וַיֹּאמֶר ה' עֲגַלְתָּ בְּקַר תִּקַּח בִּידְךָ גֹּרִי, ע"כ. וְלְשׁוֹן הַגְּמָרָא בְּשַׁבַּת (לב, א), רַבִּי יֵאֵר לְטַעְמָהּ, דְּאֵמַר, לְעוֹלָם אֵל יַעֲמוּד אָדָם בְּמָקוֹם סַכְנָה, לְוַמַּר שְׁעוּשִׁין לוֹ נֶס, שְׁמַא אֵיךְ עוּשִׁין לוֹ נֶס. וְאֵם עוּשִׁין לוֹ נֶס, מִנְּכִין לוֹ מִזְכִּיּוֹתָיו. אַמַר רַבִּי חֲנִינְי, מַאי קָרָא, 'קִטְנוֹתֵי מְכַל הַחֲסָדִים וּמְכַל הָאֵמֶת' (בְּרַאשִׁית לב, יא). טז. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'צַיִּים פְּחִים בְּרִיךְ עֵקֶשׁ שׁוּמַר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם'. רָאֵה כְּתוּבוֹת (ל, א), וְצִיּוּנִים פְּחִים בִּיְדֵי שָׁמַיִם נִינְהוּ, וְהַתְּנִיא, הַכֵּל בִּיְדֵי שָׁמַיִם, חוּץ מִצִּיּוּנֵי פְּחִים, שְׁנָאֵמַר 'צַיִּים פְּחִים בְּדֶרֶךְ עֵיקֶשׁ שׁוּמַר נַפְשׁוֹ יִרְחַק מֵהֶם'. יז. וּמוֹטֵל עַל

הַמְּדַרְשׁ, שְׁגַם אִם לֹא יִתְעַנֵּג לֹא יִחַלֵּה, לְפִי שֶׁהַקַּב"ה יִשְׁמְרֵהוּ, וְלִכְּן חָדַל מִלְּהַתְעַנֵּג. יג. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם כִּי לֹא רְאִיתֶם כֹּל תְּמוּנָה כְּיוֹם דְּבָר ה' אֲלֵיכֶם בְּחֶרֶב מִתּוֹךְ הָאֵשׁ'. יד. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא, תְּנוּ רַבְנָן, מַעֲשֵׂה בַחֲסִיד אַחַד שֶׁהָיָה מִתְפַּלֵּל בְּדֶרֶךְ, בֵּא הַגְּמוֹן אַחַד וְנָתַן לוֹ שְׁלוֹם וְלֹא חָזְרִי לוֹ שְׁלוֹם, הַמְּתִין לוֹ עַד שְׁסִיִּים תְּפַלְתּוּ, לְאַחַר שְׁסִיִּים תְּפַלְתּוּ אַמַר לוֹ, רִיקָא, וְהֵלֵא כְּתוּב בְּתוֹרַתְכֶם (דְּבָרִים ד, ט) 'רֵק הַשְּׁמַר לְךָ וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ, וְכְתִיב (שֵׁם פְּסוּק טו) 'וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד לְנַפְשֹׁתֵיכֶם', כְּשִׁנְתָּתִי לְךָ שְׁלוֹם לְמֵה לֹא חָזְרַת לִי שְׁלוֹם, אִם הִיְתִי חוֹתֵךְ רֵאשֶׁן בַּסִּיף, מִי הִיָּה תוֹבַע אֶת דַּמְךָ מִיְדִי, ע"כ. וְרָאֵה מִהֲרַש"א (ח"א ד"ה כְּתִיב) שֶׁהַעִיר, שְׁפּוֹקִים אֱלֹהִים, אֵינֶם מְדַבְּרִים מִשְׁמִירַת נַפְשׁ הָאָדָם עֲצָמוֹ מִסַּכְנָה, אֲלֵא מִשְׁכַּחַת הַתּוֹרָה, וְשֵׁלֵא נִאֲמִין בְּשׁוֹם תְּבִנִית פֶּסֶל וְגו'. וְתִירֵךְ, שְׁמַכֵּל מָקוֹם מִצִּיּוֹ בְּשְׁבוּעוֹת (לו, א), שֶׁהַגְּמָרָא דּוֹרֶשֶׁת הַפְּסוּק 'רֵק הַשְּׁמַר לְךָ וּשְׁמוֹר נַפְשְׁךָ' לְעַנְיַן הַמְּקַלֵּל אֶת עֲצָמוֹ, ע"כ. וְכַעֲיֵן זֶה כְּתַב הַלְבוּשׁ ('יוד סימן קטז ס"א). וְעִינֵין עוֹד

אָשִׁים'. אֵלָּא וְדָאֵי שְׁפָא לֹמֵר, שְׁאִפְלוּ
אִם הָיוּ רְאוּיִים לְבֵא לְפִי הַטְּבַע, כְּמוֹ
הַנְּדוֹן זֶה שֶׁל דָּוִד, הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא
יִרְחִיקֵם מִמֶּנּוּ. וְעוֹד, דְּהִתְוֹרָה מִגִּנָּא
וּמִצְלָא (סוּטָה כ"א, א), וְכָל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה,
יְסוּרוּן בְּדִלְיָן מִמֶּנּוּ (ברכות ה, א).

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

זו, וְלֹמֵר 'לֹא אָשִׁים עֲלֶיךָ'. אֵלָּא וְדָאֵי צָרִיךְ
לֹמֵר, שֶׁהַפְּסוּק בָּא לֹמֵר, שְׁאִפְלוּ שְׂאֵם הָיוּ
הַמַּחְלוֹת רְאוּיִים לְבֵא עַל הָאָדָם לְפִי הַטְּבַע,
כְּמוֹ הַנְּדוֹן הַזֶּה שֶׁל דָּוִד, שֶׁמִּצַּד הַטְּבַע,
הִיטָה רְאוּיָה לְבֵא עֲלָיו מַחְלַת הַמְּרָה שְׁחוּרָה,
מַחְמַת טְרֻדוֹתָיו וְדִאֲגוֹתָיו, מְכַל מְקוֹם, אִם
יִשְׁמַע בְּקוֹל ה', וְיַעֲסוֹק בְּתוֹרָה וּבִמְצוּוֹת,
הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא יִרְחִיקֵם לְהַמַּחְלוֹת מִמֶּנּוּ,
גַּם אִם לֹא יִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגֵי הָעוֹלָם. וְעוֹד²⁰,
דְּהִתְוֹרָה מִגִּנָּא - מְגִינָה עַל הַלּוֹמְדָה מִן
הַיְסוּרִים, וּמִצְלָא - וּמְצִילָה אוֹתוֹ מִהַיֵּצֵר הָרַע
(סוּטָה כ"א, א)²¹. וְכֵן אִמְרוּ בְּגִמְרָא (ברכות ה, א)²²,
שְׂכָל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה, יְסוּרוּן בְּדִלְיָן מִמֶּנּוּ,
וְיֵשׁ לְלַמּוֹד מִכָּךְ, שֶׁאִפְלוּ יְסוּרִים שֶׁהֵיוּ

וְאַחַר כֵּן 'הַשֵּׁב' עַל הַפְּסוּק (שְׁמוֹת טו,
כו) 'כָּל הַמַּחְלָה וְכוּ' לֹא אָשִׁים
עֲלֶיךָ, דְּקָשָׁה, שְׂאֵם הוּא שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל
ה', כְּמוֹ שְׁמִתְחִיל הַפְּסוּק 'אִם שְׁמוֹעַ
תִּשְׁמַע' וְכוּ', אִיךְ סִלְקָא דְעֵתָךְ שְׂיִשִּׁים
עֲלָיו הַמַּחְלָה, דְּאַצְטְרִיךְ לֹמֵר 'לֹא

דוד הבין מהפסוקים שהעוסק בתורה לא יחלה אף אם לא יתענג
וְאַחַר²³ כֵּן - אַחֲרֵי שֶׁהִיָּה דוֹד חִפְץ לִלְכַת
לְמִקְוֹמוֹת שֶׁמִּתְעַנְּגִים בֵּהֶם, שׁוֹב נִתְחַדֵּשׁ
בְּלִיבוֹ צַד לֹמֵר שֶׁאֵין לוֹ לִילֵךְ לְמִקְוֹמוֹת
הַלְלוּ, מִשׁוּם שֶׁשְׂשֵׁב דוֹד הַמֶּלֶךְ עַל הַפְּסוּק
(שְׁמוֹת טו, כו)²⁴ 'וַיֹּאמֶר אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל
ה' אֲלֶהֶיךָ וְגו' כִּל הַמַּחְלָה וְכוּ' לֹא אָשִׁים
עֲלֶיךָ, דְּקָשָׁה - יֵשׁ לְהַקְשׁוֹת עַל לְשׁוֹן פְּסוּק
זֶה, שְׂאֵם הוּא שׁוֹמֵעַ בְּקוֹל ה', וְעוֹסֵק בְּתוֹרָה,
וּמְקִיִּים כָּל מְצוּוֹתָיו, כְּמוֹ שְׁמִתְחִיל הַפְּסוּק
'אִם שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֲלֶהֶיךָ, אִיךְ
סִלְקָא דְעֵתָךְ - אִיךְ הִיָּה עוֹלָה עַל הַדַּעַת
לֹמֵר, שְׂיִשִּׁים עֲלָיו הַקְּב"ה הַמַּחְלָה,
דְּאַצְטְרִיךְ - שֶׁהוֹצֵרֵךְ הַפְּסוּק לְהוֹצִיא מִסְבְּרָא

צִיּוּנִים וּמִקְוֹדוֹת

דְּבָרִים בְּהַעֲרָה לְהִלָּן בְּסַמְנוּן], וְתִרְץ קוּשִׁיא זו גַּם
בְּאֻפְנִים אַחֲרֵים. כ"א. כּוֹנֵת רְבִינוּ לְהוֹסִיף,
שֶׁמִּלְכַד הַהִבְטָחָה הַמְּפֹרֶשֶׁת בְּפְסוּק עַל רְפוּאת הָאָדָם
עַל יְדֵי קִיּוֹם הַמְצוּוֹת. עוֹד הַתְּבוּנָן דוֹד בְּדַעַתוֹ, שֶׁגַּם
עֵצֶם הָעֵסֶק בְּתוֹרָה, מְסוּגֵל הוּא שֶׁעַל יְדֵי כֵן זוֹכִים
לְהַתְּרַפּוֹת וְלִהְרַחֵק הַמַּחְלוֹת. כ"ב. לְשׁוֹן
הַגְּמָרָא, אִמְר רַב יוֹסֵף, מְצוּה, בְּעִידָנָא דְעֵסִיק בַּה
מְגַנָּא וּמְצִלָּא, בְּעִידָנָא דְלֹא עֵסִיק בַּה, אֲגוּנֵי מְגַנָּא,
אֲצוּלֵי לֹא מְצִלָּא. תוֹרָה, בֵּין בְּעִידָנָא דְעֵסִיק בַּה, וּבֵין
בְּעִידָנָא דְלֹא עֵסִיק בַּה, מְגַנָּא וּמְצִלָּא. מִתְקִיף לַה
רְבָה, אִלָּא מַעְתָּה, דוּאָג וְאַחִיתוּפֵל מִי לֹא עֵסִיק
בְּתוֹרָה, אִמְאֵי לֹא הִגִּינָה עֲלֵיהוּ, אִלָּא אִמְר רַבָּא,
תוֹרָה, בְּעִידָנָא דְעֵסִיק בַּה מְגַנָּא וּמְצִלָּא, בְּעִידָנָא דְלֹא
עֵסִיק בַּה, אֲגוּנֵי מְגַנָּא, אֲצוּלֵי לֹא מְצִלָּא. מְצוּה, בֵּין
בְּעִידָנָא דְעֵסִיק בַּה, בֵּין בְּעִידָנָא דְלֹא עֵסִיק בַּה, אֲגוּנֵי
מְגַנָּא, אֲצוּלֵי לֹא מְצִלָּא. כ"ג. לְשׁוֹן הַגְּמָרָא,
אִמְר רַבֵּי שְׁמַעוֹן בֵּן לְקִישׁ, כָּל הָעוֹסֵק בְּתוֹרָה, יְסוּרוּן
בְּדִלְיָן הֵימָנוּ, שְׁנֵאמֵר (אִיּוֹב ה, ז) 'וְכִי רִשָּׁף יִגְבִּיּוּהוּ
עוֹף, וְאִין עוֹף אִלָּא תוֹרָה, שְׁנֵאמֵר (מְשִׁלִּי כג, ה)
יְהַתְּעִיף עֵינֶיךָ בּוֹ וְאִינְנוּ, וְאִין רִשָּׁף אִלָּא יְסוּרוּן,

הָאָדָם לְהַשְׁמֵר שֶׁלֹּא יִחְלָה בְּקוֹר וְחוּם, וְהֵינּוּ שֶׁלֹּא
לְצַאת בְּזִמְנֵי הַקּוֹר, אִלָּא אִם כֵּן הוּא לְבוּשׁ כְּרָאוּי
לְתַקּוּפָה זו, וְכֵן שֶׁלֹּא לְצַאת בְּזִמְנֵי הַחוּם יוֹתֵר
מִהַחֲרָת. י"ח. וְכַעֲיֵן זֶה כְּתֹב בִּפְהַ תוֹאֵר הַשֵּׁלֶם
(ש"ס) וְזֶה לְשׁוֹנוֹ, וְיֵשׁ לֹמֵר, שְׁעֵינּוּ, שְׁדִרְךָ הַשֵּׁלֶם
לְהַתְּעַנֵּג בְּדְבָרֵי תוֹרָה, יוֹתֵר מִמָּה שֶׁאַחֲרֵים מִתְּעַדְנִים
בְּהַבְלֵי הָעוֹלָם, כְּאוֹמְרוֹ (תְּהִלִּים יט, יא) 'וּמִתּוֹקִים
מִדְּבַשׁ וְגו', וְיִרְאֶה שְׁכַשְׁחִשׁוּב לְלַכַּת לְטִיִּיל בְּדָבָר
מַה, אַחַר כֵּן יִתֵּן בְּדַעַתוֹ, כִּי טוֹב לוֹ לְלַכַּת לְבֵית
הַכְּנֶסֶת, וְכִמוֹ שֶׁאִמְרוּ ז"ל 'הַיּוֹשֵׁב בְּגִנָּים' (ש"ש ח,
יג), וְכִי גִנִּים יֵשׁ לְיִשְׂרָאֵל, אִלָּא אִלּוּ בְּתֵי כְּנֶסֶת וְכוּ'.
וְמָה שֶׁכְּתַב רַגְלֵי מִבֵּיאוֹת אוֹתִי, לֹא שֶׁהִרְגִּילִים יְבִיאוּהוּ
מִצַּד הַהִרְגֵל בְּלֹא דַעַת, אִלָּא מִפְּנֵי שֶׁסוּף הַמַּעֲשֶׂה הִיָּה
זוֹלָת מַחְשַׁבְתּוֹ הַרְאוּשׁוֹנָה, תִּלְהָ הַדְּבָר בְּרַגְלִים
הַמִּבֵּיאים אוֹתוֹ. י"ט. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וַיֹּאמֶר אִם
שְׁמוֹעַ תִּשְׁמַע לְקוֹל ה' אֲלֶהֶיךָ וְהִיָּשֵׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה
וְהִאֲזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמְרַתְּ כָּל חֻקָּיו כָּל הַמַּחְלָה אֲשֶׁר
שָׁמַתְּ בְּמִצְוֹתֵים לֹא אָשִׁים עֲלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵךְ'.
כ. וְרָאֵה עוֹד בְּדְבָרֵי רְבִינוּ לְעִיל (פְּרֻשֵׁת בְּשֵׁלַח אוֹת
טו), שֶׁהֲרָחִיב לְבָאָר עֵינֵי מַעֲלָה זוֹ [וְהוֹבָא בְּקִיצוֹר

מִכִּיר בְּמַבְע שְׁלוֹ כָּל כֶּף עֲדוּן וְשִׁמְחָה, כְּאֵלֹ הָיָה הוֹלֵךְ לְמִקוֹם עֲדוּנִין וְשִׁמְחוֹת שֶׁל חֲלוּץ לְהָשִׁיב נַפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה רוֹצֵה לְלַכֵּת שֵׁם מִתְחַלֵּה, שְׂאָף בְּהִלּוּכוֹ לְבֵית הַמְדַרְשׁ הָיָה שְׂמֵחַ, וְהָיוּ רִגְלָיו מוֹלִיכוֹת אוֹתוֹ בְּשִׁמְחָה לְבֵית הַמְדַרְשׁ, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל פְּסוּק (בְּרַאשִׁית כט, א) 'וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו'. וְעַיֵּן עוֹד לְעֵיל

וְלָכֵן 'וְאֲשִׁיבָה רִגְלִי אֶל עַדְוֹתֶיךָ', דִּהְיִינוּ מִזֶּה שֶׁהָיָה מִבְּקֵשׁ הַמַּבְע שְׁלִי לִילֵךְ בְּרִגְלָיִם בְּמִקוֹם עֲדוּן וְשִׁמְחָה, הַשְּׂבֵתִי אוֹתוֹ אֶל עַדְוֹתֶיךָ. אֵלֶּא דְקִשְׂיָא לִיהַ לְבַעַל הַמְדַרְשׁ, לְמַה אָמַר 'וְאֲשִׁיבָה רִגְלִי', הָיָה לוֹ לֹאמַר 'וְשִׁבְתִּי אֶל עַדְוֹתֶיךָ'. אֵלֶּא וְדָאֵי שְׂבָא לְרַמּוֹ, שֶׁבְּשִׁמְחָה הוֹלֵךְ לְלַמֵּד הָיָה

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

וְאֲשִׁיבָה רִגְלִי, בָּא לְרַמּוֹ, שֶׁשִּׁפְּטָהּ דוֹד הוֹלֵךְ בְּרִגְלָיו לְלַמֵּד תּוֹרָה, הָיָה מִכִּיר - מְרִגִּישׁ, בְּמַבְע שְׁלוֹ, כָּל כֶּף עֲדוּן וְשִׁמְחָה, כְּאֵלֹ הָיָה הוֹלֵךְ לְמִקוֹם עֲדוּנִין וְשִׁמְחוֹת שֶׁל חֲלוּץ לְהָשִׁיב - לְהַחזִיר אֶת כַּח נַפְשׁוֹ, כְּמוֹ שֶׁהָיָה רוֹצֵה לְלַכֵּת שֵׁם מִתְחַלֵּה, וְהִרְגִישׁ בְּאוֹפֵן הַלִּיכַת רִגְלָיו, שְׂאָף בְּהִלּוּכוֹ לְבֵית הַמְדַרְשׁ הָיָה שְׂמֵחַ, וְשִׁנְפֵּשׁוּ הִיתָה נִרְגַעַת בְּכַךְ מִדְּאֲגוּתֶיהָ וְטִרְדוֹתֶיהָ, וְהָיוּ רִגְלָיו מוֹלִיכוֹת אוֹתוֹ בְּשִׁמְחָה לְבֵית הַמְדַרְשׁ, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י עַל הַפְּסוּק (בְּרַאשִׁית כט, א) 'וַיֵּשֶׂא יַעֲקֹב רִגְלָיו', שֶׁמִּשְׁתַּבְּשֵׁר יַעֲקֹב בְּשׁוֹרָה טוֹבָה, שֶׁהוֹבִטַח בְּשִׁמְרָה מֵאֵת הַקְּב"ה, נִשָּׂא לְבוֹ אֶת רִגְלָיו, וְנַעֲשֶׂה קַל לְלַכֵּת. וְכִמוֹ כֵּן דוֹד, הִרְגִישׁ בְּרִגְלָיו, שֶׁהִלִּיכְתוֹ לְבֵית הַמְדַרְשׁ הִיא קֵלָה, וְשֶׁהִיא מִשְׁמַחַת אוֹתוֹ, וּמִכֵּךְ הִבִּין דוֹד, שֶׁאֵין לוֹ צוּרֵךְ לְהַתְעַדֵּן בְּתַעֲנוּגֵי הַגּוֹף כְּדִי לְהַחזִיר אֶת כַּח נַפְשׁוֹ, לְפִי שֶׁהִשְׁמַחָה שֶׁתִּהְיֶה לוֹ מִחֲמַת הַהִלִּיכָה לְבֵתִי מִדְּרֻשׁוֹת וּלְבֵתִי כְּנִסְיוֹת, וְהַעֲסַק בְּתוֹרָה, תְּצִילוֹ מֵהִמְרָה שְׁחוֹרָה, וְלִכֵּן נִמְנַע מִלְּלַכֵּת לְמִקוֹמוֹת שֶׁל הָעִידוּנִים, וְהֵלֵךְ רַק לְבֵתִי כְּנִסְיוֹת וּלְבֵתִי מִדְּרֻשׁוֹת.¹³

רְאוּיִים לְבֵא עֲלֵיו כְּפִי טַבְעוֹ, יִתְרַחֵק מִלְּבוֹא עֲלֵיו, מִפְּנֵי שֶׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה.¹² וְלָכֵן, חִזַּר בּוֹ דוֹד מִכּוֹוֹנָתוֹ הִרְאִשׁוֹנָה, וְאָמַר 'וְאֲשִׁיבָה רִגְלִי אֶל עַדְוֹתֶיךָ', דִּהְיִינוּ מִזֶּה שֶׁהָיָה מִבְּקֵשׁ הַמַּבְע שְׁלִי, לִילֵךְ בְּרִגְלָיִם, בְּמִקוֹם עֲדוּן וְשִׁמְחָה, כְּדִי לְהַפִּיג אֶת הַדְּאֲגוֹת וְהַטִּרְדוֹת, וְשֵׁלָא אַחֲלָה בְּמַחֲלַת הַמְרָה שְׁחוֹרָה, הַשְּׂבֵתִי אוֹתוֹ - הַחֲזוֹרְתִי אֶת טַבְעִי, לְלַכֵּת בְּרִגְלָיִם, אֵל עַדְוֹתֶיךָ - לְעַסוֹק בְּתוֹרַתְךָ, בְּבֵתִי כְּנִסְיוֹת וּבְבֵתִי מִדְּרֻשׁוֹת, כְּדִי שֶׁאֲתַרְפָּא בְּכַךְ.

דוֹד הִרְגִישׁ מֵהַשְּׂמַחָה שֶׁהִיתָה לוֹ בְּהִלִּיכָה לְבֵית הַמְדַרְשׁ, שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ לְעַנֵּג גּוֹפוֹ אֵלֶּא¹³ דְּקִשְׂיָא לִיהַ לְבַעַל הַמְדַרְשׁ, שֶׁאֵם כֵּן, שֶׁמֵּה שֶׁחִזַּר בּוֹ דוֹד, הִיָּה רַק מִשׁוֹם שֶׁהִבִּין בְּשִׁכְלוֹ, שֶׁגַּם אִם לֹא יַעֲסוֹק בְּתַעֲנוּגִים, אִלָּא יַעֲסוֹק כֹּל הַזְּמַן בְּתוֹרָה, לֹא יַחֲלָה בְּמַחֲלַת הַמְרָה הַשְּׁחוֹרָה, לְמַה אָמַר הַפְּסוּק 'וְאֲשִׁיבָה רִגְלִי אֶל עַדְוֹתֶיךָ', שֶׁמִּשְׁמַע מִלְּשׁוֹן זֶה, שֶׁתִּלְהַךְ הַדְּבַר בְּרִגְלָיו, הָיָה לוֹ לֹאמַר 'וְשִׁבְתִּי אֶל עַדְוֹתֶיךָ', שֶׁלְּשׁוֹן זֶה הִיָּה מִשְׁמַע, שֶׁבְּשִׁכְלוֹ הַחֲלִיט לְשׁוֹב מִדְּעוֹתוֹ הִרְאִשׁוֹנָה, וְלַעֲסוֹק רַק בְּתוֹרָה. אֵלֶּא וְדָאֵי צָרִיךְ לֹאמַר, שֶׁהַפְּסוּק שֶׁנִּקְטַ

צִיּוּנִים וּמִקוֹדוֹת

לִיִּישׁ בְּרֻשַׁת הַמְדַרְשׁ שֶׁבְּכֹל יוֹם הִיָּה דוֹד מִחֲשֵׁב לְבֵית פְּלוּנֵי וְכוּ' עַד שֶׁרִגְלָיו מוֹלִיכוֹת אוֹתוֹ וְכוּ', וּמִבְּאֵר מִנֵּין הִבִּין הַמְדַרְשׁ לְדְרוֹשׁ מֵהַפְּסוּק שֶׁהָיוּ רִגְלָיו מוֹלִיכוֹת אוֹתוֹ. כּו. וְעַל כֵּן תִּלְהַךְ דוֹד אֶת הַדְּבַר בְּרִגְלָיו, לְפִי שֶׁמִּמְהִירוֹת וְקִלּוֹת הַלִּיכַת רִגְלָיו

שֶׁנִּאֲמַר (דְּבָרִים לב, כד) 'מִזֵּי רֵעִב וְלַחֻמֵי רִשָּׁף'. כּד. 'יִסוּרִין בְּדִלִין מִמְּנוּ', מִשְׁמַע אִף יִסוּרִין שֶׁכִּבְּר עֲלָיו, בְּדִלִין מִמְּנוּ, וְאִם כֵּן בּוֹדָאֵי שִׁיטוּרִין שֶׁעֲדִינִין לֹא בָּאוּ עֲלָיו, אִף אִם רְאוּיִים מִצַּד טַבְעוֹ לְבֹא עֲלָיו, לֹא יְבֹאוּ עֲלָיו. כּה. רַבְּנֵי מוֹסִיף בְּדַבְרֵיו אֵלֹ

מאמנם ז"ל
 אם שמרתם
 את התורה
 מעלה אני
 עליכם כאלו
 עשיתם
 עצמכם

אם שמרתם את התורה, הריני מעלה עליכם כאלו עשיתם עצמכם, עכ"ל. והקשה היפה תאר (השלם) שם (ד"ה כאלו), דמה זכות הוא זה. דבשלמא כאלו עשה את חברו, דאמרינן בפרק חלק (סנהדרין צט,

בפרשת בשלח (אות טו), על ההיא דכל העוסק בתורה, יסורין גדלין ממנו. ובדרך זה, יובן מדרש אחר (ויק"ר לה, ז) על פסוק זה 'אם בחקתי וכו' ועשיתם אתם', אמר רבי חנינא בר פפי,

זרע שְׁמֹשׁוֹן הַמְבָאָר

שְׁמֹרְתֶם אֶת הַתּוֹרָה, הֲרִינִי מֵעֲלֵיכֶם - מחשיב לכם, כאלו עשיתם את עצמכם^ט, עכ"ל^ה. והקשה היפה תאר (השלם) שם (ד"ה כאלו)^ל, דמה זכות הוא זה, במה שייחשב לנו כאלו עשינו את עצמנו. דבשלמא מה שהקב"ה מחשיב למי שמלמד את בן חברו תורה, כאלו עשה את חברו - את זה שלמד ממנו, כדאמרינן בגמרא בפרק חלק (סנהדרין צט, ב)^כ, ניהא, שיש בכך זכות גדולה, שיהי

ועני עוד כמה שכתבנו לעיל בפרשת בשלח (אות טו), על ההיא דכל העוסק בתורה וסורין גדלין ממנו^ט.

המונע את עצמו מתענוגי הגוף מחמת עסקו בתורה, מחשיבים לו כאלו שמר על בריאותו

ובדרך זה, יובן מה שאמרו עוד במדרש אחר (ויק"ר לה, ז)^ט על פסוק זה 'אם בחקתי וכו' ועשיתם אתם', אמר רבי חנינא בר פפי, אמר להם הקב"ה לישראל, אם

ציונים ומקורות

יושמרתם יש לו להתעון מעט בשביל בריאות טבעו שלא יבוא לידי מרה שחורה, אף כשצריך להתבטל מתורה בשביל כך. ועל זה אמרו שהתורה משמרתו מהיסורין הראויים לבוא עליו לפי טבעו. ועיי"ש שביאר בדברי רבי יוחנן (ברכות שס), שאדרכא, המתבטל בתורה בשביל לעון גופו, יבואו עליו יסורין מכוערים חוץ מהטבע. כח. לשון המדרש, זאת מצותי תשמרו ועשיתם אותם, אמר רבי חמא ברבי חנינא, אם שמרתם את התורה, הריני מעלה עליכם, כאלו אתם עשיתם אותם, ועשיתם אתם. אמר רבי חנינא בר פפי, אמר להם אם שמרתם את התורה, הריני מעלה עליכם, כאלו עשיתם עצמכם, ועשיתם אותם. כט. פירוש, כיון שכתוב 'ועשיתם אתם' בלי וא"ו, דורשים אותו כאלו כתוב 'אתם' ונכמבאר בדברי רבא בסנהדרין שיובאו בהערה בסמוך. קרבן אהרן (הקדמה לת"כ). וראה שם שביאר את המדרש באופן אחר. ל. לשון היפה תואר, וכן במה שאמר רבי חנינא קשה, מה שייך זכות בעשיית עצמו, בשלמא כאלו עשה את חברו דאמר בפרק חלק, ניתא דהוה ליה שכו כאלו עשאו, שהמקיים נפש אחת מישראל, כאלו קיים עולם מלא. אבל עשיית עצמו, נראה דלא שייך בו שכו, כי המהנה לעצמו לא ישובת. ועיין שם מה שתירץ. כא. לשון הגמרא, אמר ריש לקיש, כל המלמד את בן חברו תורה, מעלה עליו הכתוב כאלו עשאו, שנאמר (בראשית יב, ה) זאת הנפש אשר עשו בחרן. רבי אלעזר אומר, כאלו

לבתי מדרשות, הבין שאין צריך להתענג בתענוגי הגוף. ובדברי רבינו מתורצים כל קושיותיו, שדוד לא נהג בשגעון, בכך שהוא היה חפץ ללכת למקום אחד, ורגליו הוליכוהו למקום אחר. אלא מתחילה היה חפץ ללכת למקומות של העידונים, שהוא לצרכי בריאות גופו, לפי שחשב בכך לקיים מצות 'יושמרתם מאד לנפשתיכם'. ואחר כך חזר בו בשכלו מדעתו הראשונה, והבין שלימוד התורה יסיר ממנו הדברים העלולים להזיק לגופו, ועוד נסתייע לחזק דעתו זו, מחמת הרגש השמחה בהליכת רגליו, והסיק מכך שגם ע"י ההליכה לבתי מדרשות ולבתי כנסיות ישוב את חוזק גופו וינצל מהמרה שחורה. ומה שלכאורה משמעות לשון הפסוק 'ואשיבה רגלי', שהוא השיב את רגליו, אינה כמו שכתוב במדרש, שרגליו היו מחזירות אותו. מיישב רבינו, שממה שנקט הפסוק 'ואשיבה רגלי', ולא אמר בסתמא 'ושבתי', משמע שרגליו גרמו לו כן, והיינו שמתוך קלות הליכתו לבית המדרש בשמחה, הנקרא 'נשיאת רגליים' כמו שכתוב לגבי יעקב שלכו נשא את רגליו, הבין דוד שאינו צריך להתענג בעידונים. וזהו מה שדרשו במדרש שאמר דוד 'והיו רגלי מוליכות אותי, היינו שהיה לו מזה רוב שמחה, ונעשה קל ללכת עד שהרגיש שרגליו נושאות אותו מאליו. ולהלן בהמשך הדרוש, יבאר רבינו, השייכות שיש לפי פירושו, בין הפסוק 'אם בחוקתי תלכו' לבין הפסוק 'חשבתי דרכי'. בזו רבינו מבאר שם, שלפעמים יעלה על לב האדם, שמשום מצות

בְּנַפְשׁוֹ, וְכֵן אָמְרוּ ז'ל (ויק"ר טו, ח) עַל פְּסוּק (דברים ז, טו) 'וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חַלְוֵי, מִמֶּךָ יְהִי, שְׁלֹא יבֹאוּ חֲלָאִים עֲלֶיךָ. אָבֵל אִם פּוֹנְתוֹ לְעֶסֶק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, אִזְ ה' יִשְׁמְרֶהוּ וְיַחְיֶהוּ, וְיַעֲלֶה עָלָיו כָּאֵלֹ שְׁמֵר אֶת עֲצֻמוֹ. וְכֵן ה' יִשְׁמְרֶהוּ וְיַחְיֶהוּ, וְיַעֲלֶה עָלָיו כָּאֵלֹ שְׁמֵר אֶת עֲצֻמוֹ. וְכֵן ה' יִשְׁמְרֶהוּ וְיַחְיֶהוּ, וְיַעֲלֶה עָלָיו כָּאֵלֹ שְׁמֵר אֶת עֲצֻמוֹ.

ב, נִיחָא, שְׁהַמְקִימִים נַפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, כָּאֵלֹ קִימִים עוֹלָם מְלֵא (שם לו, א). אָבֵל עֲשִׂיתָ עֲצֻמוֹ, נִרְאָה דְלֵא שִׁיךְ בּוֹ שְׂכָר, כִּי הִמְחִנָּה לְעֲצֻמוֹ לֹא יִשְׁבַח, עכ"ל. וְלִפִּי דְרַבְנֵינוּ אֶתִּי שְׁפִיר, לִפִּי שְׁמִי שְׁפֹשְׁעַ עַנְדָּ הַטְּבַע שְׁאִינוּ שׁוֹמְרֵי בְּרִיאוֹתוֹ, הָרִי הוּא כָּאֵלֹ מִתְחַיֵּב

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבָאָר

אָבֵל אִם פּוֹנְתוֹ לְעֶסֶק בַּתּוֹרָה לְשִׁמְהָ, וְעַל כֵּן הוּא מוֹנַע אֶת עֲצֻמוֹ מִלְּהַתְעַנֵּג בַּתְּעוֹנוּגִים, אִזְ ה' יִשְׁמְרֶהוּ וְיַחְיֶהוּ מִהַמְחַלּוֹת^ט, וְאִף שְׁבֹאֲפוֹן זֶה הַקְּב"ה בַּעֲצֻמוֹ שׁוֹמֵר עָלָיו מִן הַמְחַלָּה, מְכַל מְקוֹם, הַקְּב"ה יַעֲלֶה עָלָיו - יַחְשִׁיב לוֹ, כָּאֵלֹ שְׁמֵר אֶת עֲצֻמוֹ. וְזֶה פִּירוּשׁ הַמְּדַרְשׁ הַנִּלְל, אִם שְׁמַרְתָּם אֶת הַתּוֹרָה, וּמַחַמַּת זֶה לֹא עֲסַקְתֶּם בַּתְּעוֹנוּגֵי הַגּוֹף כְּדִי לִמְנוּעַ מִכֶּם מַחַלַּת הַמְּרָה שְׁחוּרָה, וְאִנִּי שְׁמַרְתִּי עֲלֵיכֶם מִהַמְחַלָּה, מְכַל מְקוֹם, כִּיּוֹן שׁוֹזָה הִיָּה מַחַמַּת שְׁעִסְקְתֶּם בַּתּוֹרָה, הַרִינִי מִחְשִׁיב לָכֶם, כְּאֵילוֹ 'עֲשִׂיתֶם אֶת עֲצֻמְכֶם', כְּלוֹמֵר, כְּאֵילוֹ אַתֶּם בַּעֲצֻמְכֶם שְׁמַרְתֶּם עַל עֲצֻמְכֶם^ט.

הַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה יַחְשִׁיבוֹ לוֹ כְּאֵילוֹ שְׁמֵר מִצּוֹה הַשְּׁקוּלָה כְּנֵגֵד כָּל הַמְּצוּוֹת

וְעַל פִּי מַה שֶּׁהַתְּבַאָר, שֶׁהַעוֹסֵק בַּתּוֹרָה וְאִינוֹ מִתְעַסֵּק בְּשִׁמְרֵת בְּרִיאוֹתוֹ, מִחְשִׁיבִים לוֹ כְּאֵילוֹ שְׁמֵר עַל בְּרִיאוֹתוֹ, יְבוֹאֵר מַה שֶּׁהִבִּיא הַפְּדֻרָשׁ הַנִּלְל שֶׁהוּבָא בְּהַתְּחַלַּת

כָּל הַמְּקַיְמִים נַפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מִחְשִׁיבִים לוֹ בְּשִׁמְיָם, כָּאֵלֹ קִימִים עוֹלָם מְלֵא, כְּמוֹ שְׁשִׁנֵּנוּ (שם לו, א)^ט. אָבֵל עֲשִׂיתָ עֲצֻמוֹ, נִרְאָה דְלֵא שִׁיךְ בּוֹ שְׂכָר, כִּי הִמְחִנָּה לְעֲצֻמוֹ לֹא יִשְׁבַח - אִינוֹ רְאוּי לְשַׁבַּח עַל כֵּךְ, עכ"ל.

וְלִפִּי דְרַבְנֵינוּ אֶתִּי שְׁפִיר, לִפִּי שְׁמִי שְׁפֹשְׁעַ עַנְדָּ הַטְּבַע - בְּמְקוֹם שְׁעוֹלָל לְהַנּוֹק בְּדֶרֶךְ הַטְּבַע, שְׁאִינוֹ שׁוֹמֵר עַל בְּרִיאוֹתוֹ, הָרִי הוּא כָּאֵלֹ מִתְחַיֵּב בְּנַפְשׁוֹ^ט - הוּא עֲצֻמוֹ נַעֲשֵׂה עַל חַלְוֵי וְעַל מִיתָתוֹ שְׁאִירְעוֹ מַחַמַּת פְּשִׁיעָתוֹ, וְכֵן אָמְרוּ רַבּוֹתֵינוּ ז'ל בְּמַדְרַשׁ (ויק"ר טו, ח)^ט, עַל הַפְּסוּק (דברים ז, טו)^ט 'וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חַלְוֵי, מִמֶּךָ יְהִי תְּלוּי, שְׁלֹא יבֹאוּ חֲלָאִים עֲלֶיךָ, שְׁבִידֵךְ לְשִׁמּוֹר אֶת עֲצֻמְךָ מִהַדְּבָרִים הַמְּבִיאִים לְיַדִּי חוֹלִי, וּבְכֻלָּל זֶה גַם לְהַתְּעַסֵּק בַּתְּעוֹנוּגֵי הַגּוֹף, כְּדִי שְׁלֹא יַחַלֵּה בְּמַחַלַּת הַמְּרָה הַשְּׁחוּרָה. וְאִם לֹא יִשְׁמֹר אֶת עֲצֻמוֹ, וְיַחַלֵּה מַחַמַּת זֶה, יַעֲשֵׂה עַל הַמְּחַלָּה שְׁבָאָה עָלָיו מַחַמַּת רַשְׁלוֹנוֹ.

צִיּוֹנִים וּמִקּוּדוֹת

(ירושלמי יומא פ"ח ה"ה), הַזְרִיז מְשׁוּבָה, וְהַנְּשֵׂאֵל מְגוּנָה, וְהַשְּׁוֹאֵל שׁוֹפֵךְ דַּמִּים, וְכָל שֶׁכֵּן הַמוֹנַע עֲצֻמוֹ מִשְׁתַּחֲיִיב בְּנַפְשׁוֹ. ז'ל. לְשׁוֹן הַמְּדַרְשׁ, אִמֵּר רַבִּי אַחָא, מֵאִדָּם יֵהָא שְׁלֵא יְבֹאוּ חֲלָאִים עָלָיו, מֵאִי טַעְמָא, דְּאִמֵּר רַבִּי אַחָא וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חוֹלִי, מִמֶּךָ הוּא שְׁלֵא יבֹאוּ חוֹלִיִּים עֲלֶיךָ. ז'ל. לְשׁוֹן הַפְּסוּק, 'וְהִסִּיר ה' מִמֶּךָ כָּל חַלְוֵי וְכָל מִדְּוֵי מִצְרַיִם הַרְעִים אֲשֶׁר יִדְעָתָ לֹא יִשְׁקִימֶךָ בְּךָ וּנְתַנֶּם בְּכָל שְׁנֵאֲרֶיךָ. ז'ל. מְלִיצַת לְשׁוֹן עַל פִּי הַפְּסוּק (תְּהִלִּים מא, ג), 'זֶה יִשְׁמְרֶהוּ וְיַחְיֶהוּ יִאֲשֶׁר יִאֲשֶׁר בְּאֶרֶץ נְאֻל תִּתְּנֶהוּ בְּנַפְשׁ אֲנִי'. ז'ל. וּמִיּוֹשֶׁבֶת תְּמִיחֵת הִיפָּה תּוֹאֵר, שְׁהִי לֹא מְדוּבָר כִּאֵן בְּמִקְיָם עֲצֻמוֹ לְהַנְּחֹתוֹ, אֵלֹא

עֲשֵׂאֵן לְדַבְרֵי תּוֹרָה, שְׁנֵאֵמֵר (דברים כט, ח) 'וְשִׁמַּרְתֶּם אֶת דְּבָרֵי הַבְּרִית הַזֹּאת וְעֲשִׂיתֶם אוֹתָם'. רַבִּי אִמֵּר, כְּאֵילוֹ שְׁשֵׂאוֹ לְעֲצֻמוֹ, שְׁנֵאֵמֵר 'עֲשִׂיתֶם אֹתָם', אֵל תְּקָרִי 'אֹתָם', אֵלֹא 'אֹתָם'. ז'ל. לְשׁוֹן הַמְּשֻׁנָּה, לְפִיכֵן נִבְרָא אָדָם יַחֲדִי, לְלַמֵּד שְׁכָל הַמְּאֻבָּד נַפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאֵילוֹ אִבְדַּ עוֹלָם מְלֵא, וְכָל הַמְּקִיִּים נַפְשׁ אַחַת מִיִּשְׂרָאֵל, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאֵילוֹ קִיִּים עוֹלָם מְלֵא. ז'ל. זֶה לְשׁוֹן הַרַמְבַּ"ן (תּוֹרַת אֲדָרִים, עֶשֶׂר הַמִּיחּוּשׁ, עֵינֵן הַסְּכֵנָה ד"ה וְלֹא מִבְּעִיא), וְכִי חוֹלָה שֵׁשׁ בּוֹ סַכְנָה, וְאִמֵּר בְּקִיאִים לְחַלֵּל עָלָיו אֶת הַשַּׁבָּת, [וְכִי] מֵדַת חֲסִידוֹת הִיא לוֹ שִׁימְנַע עֲצֻמוֹ מִלְּחַלֵּל, אִינוֹ אֵלֹא שׁוֹפֵךְ דַּמִּים כְּדֹאֲמֵר

אָמַר וְאֵת מִצְוֵי תִשְׁמְרוּ, בְּלֹא מִלַּת 'אִם'.
מִשׁוֹם הֵכִי הֵבִיא הַפְּתוּב 'חֲשִׁבְתִּי
 דְּרָכִי וְכוּ', דִּמְשַׁמֵּע 'אִם
 בְּחֻקֵי תִלְכוּ' שֶׁתְּהִי עֲמִלִים בְּתוֹרָה,
 כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י, אֲנִי מְבַטֵּחַ לָכֵם
 שֶׁאֵת מִצְוֵי תִשְׁמְרוּ, בְּדֶרֶךְ שְׂאֵרַע
 לְדוֹר שֶׁהִי רְגֵלֵי מְבִיאֹת אוֹתוֹ לְבֵית

ד'חֲשִׁבְתִּי דְרָכִי' עַל פְּסוּק 'אִם בְּחֻקֵי
 תִלְכוּ', הֵינּוּ לְתַרְץ מֵאֵי דִהְיָה קָשִׁי לָן עַל
 הַפְּסוּק, שֶׁהִרִי בְּתוֹכָהוּ אַחַר זֶה אָמַר
 הַפְּתוּב (ויקרא כו, טו) 'וְאִם בְּחֻקֵי תִמְאָסוּ
 וְאִם אֵת מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נִפְשְׁכֶם', וּמֵאֵי שְׂאֵרַע
 שֶׁבְּבְרָכּוֹת אָמַר הַפְּתוּב מִלַּת 'אִם' עַל
 'בְּחֻקֵי', 'אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ', וְאַחַר כֵּן

פְּסוּק 'אִם
 בְּחֻקֵי
 תִלְכוּ', וְאִם
 בְּחֻקֵי
 תִמְאָסוּ

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאֵר

תִשְׁמְרוּ, בְּלֹא מִלַּת 'אִם'. ומשמע מכך,
 שאם רק יעסקו בתורה, ככתוב 'אִם בְּחֻקֵי
 תִלְכוּ', אזי שמירת המצוות כבר מובטחת
 להם בלי ספק, ויש להקשות, למה הוא כן?²
מִשׁוֹם הֵכִי - כדי לתרץ קושיא זו, הֵבִיא
 המדרש על הפסוק 'אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ', את
 הַפְּתוּב 'חֲשִׁבְתִּי דְרָכִי' וְכוּ', שמשם נלמד,
 שמי שעוסק בתורה, ואינו מתבטל ממנה כדי
 ללכת ולעסוק בתענוגי העולם כדי להנצל
 ממחלת המרה שחורה, ישמרהו הקב"ה
 ממחלה זו. ועל פי זה יש לומר, דְּכַךְ מִשְׁמַע
 גם הפסוק 'אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ', פירושו, שְׂאֵרַע
 תְּהִי עֲמִלִים בְּתוֹרָה, כְּמוֹ שֶׁפָּרַשׁ רַש"י³, אֲנִי
 - הקב"ה מְבַטֵּחַ לָכֵם בּוֹדָאוֹת, שֶׁאֵת
 מִצְוֵי תִשְׁמְרוּ, פירושו, שאף על פי שאני
 הוא זה השומר אתכם שלא תחלו במחלת
 המרה שחורה, בְּדֶרֶךְ שְׂאֵרַע לְדוֹר, שֶׁהִי רְגֵלֵי
 מְבִיאֹת אוֹתוֹ לְבֵית הַמִּדְבָּר, וְלֹא חֲשַׁשׁ
 שיחלה במחלה זו אם לא יתבטל מהתורה,

הדרוש, הֵיכִי - הדרשה שעל הפסוק
 ד'חֲשִׁבְתִּי דְרָכִי', בדוקא עַל הַפְּסוּק 'אִם
 בְּחֻקֵי תִלְכוּ', דְהֵינּוּ - שבכוונה הביא
 המדרש דרשה זו על הפסוק הנ"ל, כדי
 לְתַרְץ בְּכֵן, מֵאֵי דִהְיָה קָשִׁי לָן עַל הַפְּסוּק
 'אִם בְּחֻקֵי תִלְכוּ' וְאֵת מִצְוֵי תִשְׁמְרוּ
 וְעִשִׂיתֶם אִתְּם', שאצל ההליכה בחוקים
 נאמרה תיבת 'אִם', שהוא לשון מסופק,
 ואילו אצל שמירת המצוות לא נאמרה תיבת
 'אִם', ומשמע מכך ששמירת המצוות
 מובטחת למי שעוסק בתורה. והטעם שיש
 לדקדק כן בכוונת הפסוק, שֶׁהִרִי בְּתוֹכָהוּ
 שְׂכַתּוּבוֹת בְּפִרְשָׁתּוֹ אַחַר זֶה, אָמַר הַפְּתוּב
 (ויקרא כו, טו)⁴ 'וְאִם בְּחֻקֵי תִמְאָסוּ וְאִם אֵת
 מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נִפְשְׁכֶם', וּנְכַפְלָה תִיבַת 'אִם'
 גם אצל המצוות⁵, וּמֵאֵי שְׂאֵרַע - ומהו טעם
 שינוי בלשון, שֶׁבְּבְרָכּוֹת אָמַר הַפְּתוּב מִלַּת
 'אִם', רַק עַל 'בְּחֻקֵי', וְכְמוֹ שְׂכַתּוּב 'אִם
 בְּחֻקֵי תִלְכוּ', וְאַחַר כֵּן אָמַר וְאֵת מִצְוֵי

צִיּוּנִים וּמְקוֹדוֹת

זאת מצותי תשמרו, והרי זה כאלו כתוב 'אִם
 בחוקתי תלכו, ואם את מצותי תשמרו'. אך אם כן,
 גם בתוכחה היה צריך לכתוב 'אִם בחוקתי תמאסו
 ואת משפטי תגעל נפשכם', בלי 'אִם' שני. וממה
 שהפסוק שינה לשונו בברכות מבתוכחה, משמע
 שה'אִם' של 'בחוקתי', לא קאי על 'זאת מצותי
 תשמרו', רק ששמירת המצוות הוא דבר מוחלט למי
 שעמל בתורה ומקיים 'אִם בחוקתי תלכו'.
 מא. לשון רש"י, 'אִם בחוקתי תלכו', יכול זה קיום
 המצוות, כשהוא אומר 'זאת מצותי תשמרו', הרי קיום
 המצוות אמור, הא מה אני מקיים 'אִם בחוקתי תלכו',

להיפך, שאינו מקיים עצמו מחמת שעוסק בתורה.
 ויתכן להוסיף ולבאר, שעיקר הכוונה היינו לומר
 שלא יחשב לו עבירה בכך כמו כל מי שאינו שומר
 על עצמו שמחייב בנפשו, אלא ארובה, מחשיבים
 כאילו עשה עצמו שזה הפך המתחייב בנפשו.
 פ.ח. לשון הפסוק, 'וְאִם בְּחֻקֵי תִמְאָסוּ וְאִם אֵת
 מִשְׁפָּטֵי תִגְעַל נִפְשְׁכֶם לְבַלְתִּי עֲשׂוֹת אֵת כָּל מִצְוֵי
 לְהַפְרֹכֶם אֵת בְּרִיתִי'. פ.ט. ראה אור החיים
 (ויקרא כו, טו) שדקדק כן. מ. נראה להוסיף
 ביאור בקושיא רבינו, שלכאורה היה אפשר לומר,
 שתיבת 'אִם' הכתובה אצל 'בחוקתי', קאי גם על

עד, א), ו'תורת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נְפֶשׁ'
(תהלים יט, ח), וקרא כְּתִיב (שמות טו, כו) 'כָּל
הַמַּחְלָה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים'
וכו'.

הַמְּדַרְשׁ, וּמַעֲלָה עָלָיו הַכָּתוּב כְּאֵלֹה קִיָּם
הַמְּצֹנָה שֶׁל 'וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד
לְנַפְשֵׁיכֶם', שֶׁשְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל הַמְּצוּוֹת,
שֶׁפְּקוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחָה כָּל הַמְּצוּוֹת (סנהדרין

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבַאֵר

שאם מחמת העסק בתורה, ימנע האדם את
עצמו מלעסוק בתענוגי הגוף המונעים את
מחלת המרה שחורה, מכל מקום ישמרהו
הקב"ה ממחלה זו¹⁰⁰. וכיון שזכה לשמירה זו
משום שעסק בתורה, מחשיב לו הקב"ה,
כאילו הוא עצמו שמר על חייו ובריאותו,
וכאילו הוא עצמו קיים מצות 'ונשמרתם
מאד לנפשתיכם', ו'עשה את עצמו'.

ועל כן לא כתבה התורה תיבת 'אם' אצל
'ואת מצותי תשמורו', לפי ש'אם' הוא לשון
המורה על ספק, ואילו התורה באה
להשמיענו, שמי שיעמול בתורה, מובטח לו
בודאות ולא בספק, שייחשב לו כאילו הוא
בעצמו ישמור את המצוה השקולה ככל
המצוות, דהיינו מצות שמירת הבריאות.

כדי להתענג בתענוגי הגוף, לפי שהיה בטוח
שהקב"ה ישמור אותו מהמחלה, ומכל מקום
מַעֲלָה עָלָיו - מחשיבו הַכָּתוּב, כְּאֵלֹה הוּא
עצמו קִיָּם את הַמְּצֹנָה שֶׁל 'וְנִשְׁמַרְתֶּם מְאֹד
לְנַפְשֵׁיכֶם', שֶׁהִיא שְׁקוּלָה כְּנֶגֶד כָּל
הַמְּצוּוֹת¹⁰¹, שֶׁהִיא שְׁקוּחַ נֶפֶשׁ דּוֹחָה אֶת כָּל
הַמְּצוּוֹת¹⁰² (סנהדרין עד, א), ומכאן מוכח,
שמצות שמירת החיים חשובה יותר מכל
המצוות¹⁰³. ואמנם 'תורת ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת
נְפֶשׁ' (תהלים יט, ח)¹⁰⁴ - התורה מחזירה
ומרפאת את הנפש של העוסק בה¹⁰⁵, וקרא
כְּתִיב (שמות טו, כו) 'וַיֹּאמֶר אִם שְׂמוֹעַ תִּשְׁמַע
לְקוֹל ה' אֱלֹהֶיךָ וְהִישָׁר בְּעֵינָיו תַּעֲשֶׂה
וְהֶאֱזַנְתָּ לְמִצְוֹתָיו וְשָׁמַרְתָּ כָּל חֻקָּיו, כָּל
הַפְּחָלָה אֲשֶׁר שְׁמַתִּי בְּמִצְרַיִם לֹא אֲשִׁים
עָלֶיךָ כִּי אֲנִי ה' רַפְּאֵךְ, וּמִפְסוֹק זֶה נִלְמַד,

ציונים ומקורות

שמעון בן יהוודק, נמנו וגמרו בעלית בית נתזה
בלוד, כל עבירות שבתורה אם אומרין לאדם עבור
ואל תהרג, יעבור ואל יהרג, חוץ מעבודה זרה,
וגילוי עריות ושפיכות דמים. מזה היוצא
מדברי רבינו, שמה שפקוח נפש דוחה את כל
המצוות, אינו רק משום שהתורה חסה על נפשות
ישראל, מפני חשיבותם. אלא יש גם עדיפות
'למצוה' זו, ש'מיוחי בהם, ולא שימות בהם', נלמד
שהמצוה לשמור על הנפש, חשובה היא יותר משאר
המצוות. מו. לשון הפסוק, 'תורת ה' תְּמִימָה
מְשִׁיבַת נְפֶשׁ עֲדוֹת ה' נֶאֱמָנָה מְחַפֵּימַת פְּתִי'.
מו. רש"י בתהלים שם פירש, משיבת נפש, היינו
שמשיבה את האדם מדרכי מיתה לדרכי חיים. אמנם
רבינו פירש 'משיבת נפש', שמחזירה ומרפאת את
הנפש. וכן נראה מהרוקח (פירושי סידור התפילה, את
צו תפיסת התורה, עמוד תקב) שכתב וזה לשונו, 'תורת
ה' תְּמִימָה מְשִׁיבַת נְפֶשׁ', התורה סם חיים 'לכל בשרו
מרפא' (משלי ד, כב), הרי היא תמימה, שמרפאה מכל
מום. מזה. כמו שביאר רבינו לעיל, וכן
בהרחבה בפרשת בשלח (אות טו).

שתהיו עמלים בתורה. מב. לשון הפסוק הובא
במילואו לעיל בהערה. מג. פירוש, ולכן נאמר
'ואת מצותי תשמרו', אף שכוונת הפסוק היא רק על
מצות שמירת הבריאות. מד. לשון זה לא
נמצא בגמרא. אמנם נמצא כן בספרי הפוסקים
[שו"ת תשב"ץ (ח"ד חוט המשולש, טור ב סימן ז),
שו"ת התם סופר (יו"ד סימן רמח), ועוד]. וראה גם
לשון הרמב"ם (הלכות מילה פ"א הי"ח) 'שסכנת
נפשות דוחה את הכל', והובא בהרבה ראשונים].
אמנם ביומא (פה, א-ב) איתא, וכבר היה רבי
ישמעאל, ורבי עקיבא, ורבי אלעזר בן עזריה מהלכין
בדרך, ולוי הסודר, ורבי ישמעאל בנו של רבי אלעזר
בן עזריה מהלכין אחריהן, נשאלה שאלה זו בפניהם,
מניין לפקוח נפש שדוחה את השבת וכו', ובמסקנא
אומרת הגמרא, אמר רב יהודה אמר שמואל, אי
הואי התם הוה אמינא, דידי עדיפא מדידהו, 'וחי
בהם' (ויקרא יח, ה), ולא שימות בהם, אמר רבא
לכולהו אית להו פירכא, בר מדשמואל דלית ליה
פרכא, ע"כ. וטעם זה, שייך גם בכל המצוות. וראה
גם בסנהדרין (עד, א), אמר רבי יוחנן משום רבי

בְּמַחְשַׁבְתְּךָ לֹא תַעֲלֶה תְּפִרָּה הַיּוֹתֵר
טוֹבָה, יִסְיְעוּךָ מִן הַשָּׁמַיִם שְׁיַעֲלֶה בְּיָדְךָ
הַטּוֹב.

וְאַחַר כֵּן אָמַר (משלי שם, כו) 'אֵל תַּמָּ
יְמִין וְשִׁמְאֵל', וְיָדוּעַ (עיין זוהר חדש
שה"ש ב, א), 'שְׁהַגֵּן עֵדֶן הוּא בְּדָרוֹם, זְרוּעַ
יְמִין שֶׁל עוֹלָם, וְהַגֵּיהֶנֶם בְּזְרוּעַ שְׁמֵאל.

וְלִפִּי דְרָךְ זֶה, יוֹבֵן תְּפִתּוֹב (משלי ד, כו)
'פֶּלֶם מַעֲגַל רִגְלֶךָ וְכָל דְרָכֶיךָ יִכְנָוּ',
יִכְנָוּ. בְּשִׁתְּחֵשֵׁב וְתִשְׁקַל הַדְרָךְ הַיּוֹתֵר
טוֹבָה שְׁצָרִיךְ אֶתָּה לְלַכֵּת בָּהּ לַעֲשׂוֹת
רְצוֹן קוֹנֶיךָ, וְכוֹנֵנְתְּךָ תִּהְיֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם,
אִז 'וְכָל דְרָכֶיךָ יִכְנָוּ', שְׁהַבֵּא לְטָהָר,
מִסִּיעֵינְךָ אוֹתוֹ (שבת קד, א). וְאַף אִם

פסוק 'פֶּלֶם
מעגל רגליך
וכו' אל תט
ימין ושמאל'

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

שמתחילה עלה במחשבתו להתבטל מן
התורה ולהתעסק בתענוגי הגוף, כדי להנצל
בזה ממחלת המרה שחורה. אך מן השמים
סייעוהו שיבין שאינו צריך להתבטל, לפי
שבזכות העסק בתורה, ישמרהו הקב"ה
שלא יחלה.

הסיוע מן השמים לבחירה הטובה, רק למי שעובד את
הקב"ה לשמה

וְאַחַר כֵּן אָמַר הפסוק (שם ד, כו)²⁰, 'אֵל
תַּמָּ יְמִין וְשִׁמְאֵל הֵסֵר רִגְלֶךָ מֵרָע'. ויש לברר,
מה הם הימין והשמאל, שהפסוק מזכיר
שלא לנטות אחריהם²¹. ויש לבאר זאת,
בהקדם מה שידוע (עיין זוהר חדש שה"ש ב, א)²²,
שְׁהַגֵּן עֵדֶן הוּא בְּדָרוֹם של העולם, שהוא
הזְרוּעַ יְמִין שֶׁל הָעוֹלָם, וְהַגֵּיהֶנֶם הוּא בַצְּפוֹן

מן השמים מסייעים לעובד את הקב"ה לבחור בדרך הנכונה
וְלִפִּי דְרָךְ זֶה, יוֹבֵן תְּפִתּוֹב (משלי ד, כו)
'פֶּלֶם מַעֲגַל רִגְלֶךָ וְכָל דְרָכֶיךָ יִכְנָוּ',²³
פירוש, בְּשִׁתְּחֵשֵׁב וְתִשְׁקַל בדעתך, את
הַדְרָךְ הַיּוֹתֵר טוֹבָה, שְׁצָרִיךְ אֶתָּה לְלַכֵּת בָּהּ
כדי לַעֲשׂוֹת רְצוֹן קוֹנֶיךָ - בוראך, שהוא
הקב"ה, וְכוֹנֵנְתְּךָ תִּהְיֶה לְשֵׁם שָׁמַיִם, אִז 'וְכָל
דְרָכֶיךָ יִכְנָוּ' - מן השמים יסייעוך לבחור
בדרך הנכונה, לפי שְׁהַבֵּא לְטָהָר - מי שחפץ
להטהר וללכת בדרך הנכונה, מִסִּיעֵינְךָ אוֹתוֹ
מִן הַשָּׁמַיִם (שבת קד, א)²⁴. וְאַף אִם בְּמַחְשַׁבְתְּךָ
לֹא תַעֲלֶה תְּפִרָּה הַיּוֹתֵר טוֹבָה - הדרך
הרצויה ביותר שראוי לך לילך בה, מכל
מקום יִסְיְעוּךָ מִן הַשָּׁמַיִם, שְׁיַעֲלֶה בְּיָדְךָ
לַעֲשׂוֹת את הַטּוֹב. וכמו שהיה אצל דוד,

ציונים ומקורות

מְרָע'. נב. במצודת דוד פירש, בכל דבר אל
תטה עצמך ימין ושמאל מדרך המצוות, אבל מרע
הסר רגליך מכל וכל. אמנם רבינו מביאר את הפסוק
באופן אחר. נג. לשון הזוהר, וההוא טיבורא
איהו נקודא דציון, ומתמן אתפשטו ארבע חוטיין,
לארבע סטריין דעלמא, מזרח ומערב צפון ודרום וכו',
מההוא חוטא דאתמשך מסטרא דדרום, דאיהו בריו
דכל תלגא ותוקפיה, אתעביד מניה דרועא ימינא,
ואיהו בריו דעינוגא, ודא גן עדן דעאל ביה אדם
הראשון, ואיהו לעינוגא דנשמתין, ודא טמיר וגניז
ימינא דכל עלמא וכו'. מההוא חוטא דאתמשך
מסטרא דצפון, אתעביד מניה ואתברי דרועא שמאלא,
ודא גיהנם מההוא פסולת דתלגא, ואיהו לענושא
דנשמתין דחייביא]- טבור העולם, שמשם ברא
הקב"ה את כל העולם, היא הנקודה של ציון, ומשם
התפשטו ארבעה חוטים, לכיוון ארבע רוחות העולם
וכו', מאותו חוט שנמשך מצד דרום שהוא הברור

מט. פירוש הפסוק בפשוטו הוא, שקול את הדרכים
שאתה הולך בהם ברגליך, כלומר, שקול את כל
מעשיך לפני תעששם, אם טובים הם, ואז יהיו כל
דרכיך נכונים. אמנם נראה שהוקשה לרבינו, מה
משמיענו פסוק זה, לזכאורה הוא דבר פשוט, שמי
ששקל את מעשיו ודרכיו, ומחשב הפסד מצוה כנגד
שכרה וכו', לא יכשל וילך בדרך הישרה. לכן מביאר
רבינו, שהחידוש שמשמיענו הפסוק הוא, שלפעמים
האדם חפץ לעשות את הדבר הנכון, אמנם אינו מגיע
בשכלו להחלטה שהיא באמת ההחלטה הטובה.
ומשמיענו הכתוב ש'וכל דרכיך יכוננו', כלומר, שאם
הוא יעשה את שלו, וישקול דרכיו, אז יסייעוהו מן
השמים, שמכל מקום יגיע לדרך הנכונה.
ג. לשון הגמרא, דאמר ריש לקיש, מאי דכתיב (משלי
ג, לו) 'אם ללצים הוא יליץ ולענוים יתן חן', בא
ליטמא, פותחין לו. בא ליטהר, מסייעים אותו.
גא. לשון הפסוק, 'אל תט ימין ושמאל הֵסֵר רִגְלֶךָ

פְּרִשֶׁת תְּצִוֶה דָּף קפד (ע"ב), בְּתַרְיִן נְקוּדִין
 אֵיתְפְּרִשֶׁת וְכוּ'.
 וְיָדוּעַ נְמוֹי, שְׁאָם הָאָדָם יַעֲבֹד אֶת
 בּוֹרְאוֹ מִיִּרְאַת הָעֵנֶשׂ אוֹ
 מֵאַהֲבַת הַשֶּׁכֶר, אִין זֶה עֲבוּדָה שְׁלָמָה,

וְכֵן הוּא אוֹמֵר (ירמיהו א, יד) 'מִצְפּוֹן תִּפְתַּח
 הָרְעָה'. וְעִין בְּאָדָם יִשָּׂר (שבספר עץ חיים,
 לרבי חיים ויטאל זצ"ל) בְּדְרוּשׁ צִיּוּר הָעוֹלָמוֹת
 פֶּרֶק א' (ד"ה ובוה תבין), וְפִרְשׁ הָרַב חַיִּים
 וַיִּטְאַל (עץ חיים שער לב פ"ה) עַל דְּבָרֵי הַזֹּהַר

זרע שמשון המבאד

(עץ חיים שער לב פ"ה)¹⁰, עַל דְּבָרֵי הַזֹּהַר פְּרִשֶׁת
 תְּצִוֶה דָּף קפד (ע"ב)¹¹ בְּתַרְיִן נְקוּדִין
 אֵיתְפְּרִשֶׁת וְכוּ'.

וְיָדוּעַ נְמוֹי, שְׁאָם הָאָדָם יַעֲבֹד אֶת בּוֹרְאוֹ,
 רק מִפְּנֵי יִרְאַת הָעֵנֶשׂ שִׁגְיֵיעוּהוּ אִם לֹא יַעֲבֹד
 אֶת בּוֹרְאוֹ, אוֹ מֵאַהֲבַת הַשֶּׁכֶר שֶׁתִּגְיֵיעוּהוּ אִם
 יַעֲבֹד אֶת בּוֹרְאוֹ, אִין זֶה עֲבוּדָה שְׁלָמָה -

הָעוֹלָם, דִּהֵיִינוּ בְּזֵרַע שְׁמַאֲלָ¹², וְכֵן הוּא
 אוֹמֵר (ירמיהו א, יד)¹³ 'מִצְפּוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה' -
 שֶׁהִגִּיהֵנָם, שֶׁנִּבְרָא כְּדִי לְהַבִּיא רְעָה עַל
 הַרְשָׁעִים וְלִהְעִנִּישׁם, נִפְתַּח בְּצַד צִפּוֹן שֶׁל
 הָעוֹלָם¹⁴. וְעִין בְּאָדָם יִשָּׂר (שבספר עץ חיים, לרבי
 חיים ויטאל זצ"ל) בְּדְרוּשׁ צִיּוּר הָעוֹלָמוֹת פֶּרֶק
 א' (ד"ה ובוה תבין)¹⁵, וְפִרְשׁ הָרַב חַיִּים וַיִּטְאַל

ציונים ומקורות

שְׁבָה, כְּנָל. ולכן נברא אדם הראשון הזכר, פניו
 למזרח, ואחוריו נקבה, פניה למערב, וזה סוד שכינה
 במערב. נח. לשון העץ חיים, וקודם שנבאר
 אותן, נבאר מאמר אחד הובא בוזה פרשת תצוה
 קפד ע"א [ע"ב], בתרין נקודין אתפרשת מלכו
 דשמיא, סטרא דקדושה, חד דילה, וחד דעלמא דאתי
 כו', אשתכחו תלת נקודין בעלמא. קיצור הדברים
 הוא, כי ג' נקודות הם, א' נקודה עלאה טמירא בגן
 עדן. וא' נקודה בירושלים, אמצעית דישובא לחור,
 ולא לכולי עלמא, כמו נקודת גן עדן. ג' נקודא
 דסטרא אחרא דחרובא. וזהו ביאור המאמר זה, והוא
 דרוש נעלם, וראוי להעלימו, כי כבוד אלקים הסתר
 דבר. נט. לשון הזוהר, בתרין נקודין אתפרשת
 מלכו שמיא סטרא דקדושה, חד דילה, וחד דעלמא
 דאתי, נקודה עלאה טמיראה, ועל דא קיימא בתרין
 נקודין, נקודה דילה קיימא תחותה ירושלם אמצעיתא
 דכל ישובא, נקודה דנטלא מאימא עלאה טמירא
 איהו גן עדן דארעא, דקיימא באמצעיתא דכל עלמא
 לכל סטרין, דחריבו וישובא וכל סטרין דעלמא -
 בשתי נקודות נבדלת מלכות שמים, צד הקדושה -
 אחת שלה, ואחת של העולם הבא. נקודה עליונה
 נעלמת, ועל זה קיימת בשתי נקודות. נקודה שלה
 עומדת תחתיה, ירושלים, אמצע של כל הישוב.
 נקודה שלוקחת מאמא עליונה וסתומה, היא גן עדן
 של הארץ, שעומדת באמצע של כל העולם לכל
 הצדדים, של החרבה והישוב וכל צדי העולם.
 דהיינו אם נעריך את כל אורך הגוף מכף רגל ועד
 ראש, תהיה נקודת מחציתו פי הטבור, שהוא ממוצע
 בין חצי העליון שאין בו ישוב, ובין חצי התחתון
 שיש בו ישוב.]

יותר מכל השלג, והוא תוקפו, נעשה מזה הזרוע
 הימנית של העולם, והוא המקום הנבחר של
 התענוגים, והוא הגן עדן שנכנס בו אדם הראשון,
 והוא המקום המוכן לעינוג הנשמות, ומקום זה הוא
 נסתר וגנוז הימין של כל העולם וכו', ומאותו חוט
 שנחמשך מצד צפון נעשה ממנו ונברא זרוע השמאל
 של העולם, וזהו הגיהנם שנברא מהפסולת של
 השלג, והוא המקום המוכן להעניש בו את
 נשמותיהם של הרשעים החוטאים]. נד. צפון
 העולם נקרא שמאל, ודרומו נקרא ימין, כמו שנאמר
 (תהלים פט, ג) 'צפון וימין אתה בראתם' וגו', לפי
 שבעמידת האדם ופניו למזרח, הצפון הוא לשמאלו,
 והדרום לימינו, ועל כן נקרא מזרח 'קדם'. וראה
 לשון העץ חיים שמיא שובא בהערה להלן.
 נה. לשון הפסוק, וַיֵּאמֶר ה' אֱלֹהֵי מִצְפּוֹן תִּפְתַּח הָרְעָה
 עַל כָּל יִשְׁבֵי הָאָרֶץ'. נו. בלקוטי תורה (פרשת
 בראשית בפסוק וַיִּשְׁלַח ה' אֱלֹהִים מִגֵּן עֵדֶן) כתב וזה
 לשונו, פסוק אחד אומר 'מצפון תפתח הרעה', נראה
 שרוח צפון הוא הגיהנם. נז. לשון העץ חיים,
 ובוה תבין, שגיהנם הוא זרוע שמאל, והיא צפון,
 והיא מלכות. ונה עדן הוא בדרום, ימין, והוא זרוע
 ימין, והוא בינה דמלכות. ולכן כמו שיש וורידין
 ומקורות, אל רחם האשה, כן לכל האברים (הארץ)
 יש לה וורידין ההולכים אל זרוע ימין, והם הדרכים
 הפתוחים מארץ ישראל לגן עדן, שהוא דרך חברון,
 המערה האבות, כי חברון הוא בדרום ירושלים.
 וכנגדם פתח לגיהנם, כמו שכתוב (ישעיהו לא, ט)
 וַתָּנוּרוּ לוֹ בִירוּשָׁלַיִם. והנה בהיותם זרוע ימיני
 לדרום, וזרוע שמאל לצפון, ודאי שפניה למזרח
 ואחוריה למערב, וראשה לשמים, שהם ט' ספירות

לְבָרַר הַיּוֹתֵר טוֹב אוֹ לִיָּדָה בְּדָרְדָה הַיּוֹתֵר
טוֹבָה, צָרִיף שְׁתַּהֲיֶה הַמַּחְשָׁבָה זָכָה
וּמְהוֹרָה, וְלִשְׁם שְׁמַיִם לְגַמְרִי. וְזֶהוּ 'אֵל
תַּטּ יָמִין וּשְׂמָאל', לֹא תַחֲשַׁב לֹא בְשִׁכְר
הַגֵּן עֵדֶן שֶׁהוּא לְצַד יָמִין, וְאֵף לֹא לְעִנְשׁ
הַגֵּיהֶנֶם שֶׁהוּא לְשְׂמָאל, אֲלֵא 'הֶסֶר רִגְלָךְ
מִרְע' (משלי שם), הִרְחַק עֲצָמְךָ מִדְּרֹךְ הָרַע,

שְׁעַקֵר הַעֲבוּדָה יֵשׁ לָהּ לְהוֹת בְּלִי שׁוֹם
פְּנִיָה, וּכְמֵאֹמֶר הַתְּנָא (אבות פ"א מ"א), אֵל
תַּהֲיוּ פְּעֻבָדִים הַמְשַׁמְשִׁים אֶת הָרַב עַל
מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, וְכֵן הוּא אֹמֵר (דברים יח,
יג) 'תָּמִים תַּהֲיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ'.
וְזֶהוּ 'שְׂאֵמֶר הַכֶּתוּב, אִם תִּרְצֶה שְׁמֹן
הַשָּׁמַיִם יִסְעֶוּךָ בְּמַחְשַׁבְתְּךָ,

זרע שְׁמִשׁוֹן הַמְּבָאָר

הַיּוֹתֵר טוֹב, אוֹ לִיָּדָה בְּדָרְדָה הַיּוֹתֵר טוֹבָה,
וּכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בַּפְּסוּק דְלַעֲלִיל 'יָכַל דְּרַכִּיף
יִפְנוּ, וּכְפִי שֶׁהַתְּבָאָר, צָרִיף שְׁתַּהֲיֶה
הַמַּחְשָׁבָה שֶׁלְךָ בַּעֲבוּדַת הַבוּרָא, זָכָה
וּמְהוֹרָה, וְלִשְׁם שְׁמַיִם לְגַמְרִי, בְּלִי שׁוֹם פְּנִיָה
שֶׁל שִׁכְר וְעוֹנֵשׁ, וְזֶהוּ 'אֵל תַּטּ יָמִין וּשְׂמָאל',
לֹא תַחֲשַׁב בַּעֲבוּדַתְךָ לְהַקְבִּיָה, לֹא בְשִׁכְר
הַגֵּן עֵדֶן, שֶׁהוּא לְצַד יָמִין שֶׁל הָעוֹלָם,
שֶׁתִּקְבַּל אִם תַּעֲבוּד אֶת הַקְּבִיָה, וְיִהְיֶה לְךָ
הַנָּאָה מִעֲבוּדַתְךָ, וְאֵף לֹא לְעִנְשׁ הַגֵּיהֶנֶם
שֶׁהוּא לְשְׂמָאל שֶׁל הָעוֹלָם, שֶׁתִּקְבַּל אִם לֹא
תַּעֲבוּד אֶת הַקְּבִיָה, וּשְׁמַחְמַת כֵּן תִּירָא לְעַבוּר
עֲבִירוֹת, אֲלֵא 'הֶסֶר רִגְלָךְ מִרְע', כְּלוּמֵר,

מוֹשְׁלַמְתָּ^ו, לְפִי שְׁעַקֵר הַעֲבוּדָה שֶׁהָאֵדָם
עוֹבֵד אֶת לְהַקְבִּיָה, יֵשׁ לָהּ לְהוֹת בְּלִי שׁוֹם
פְּנִיָה - בְּלִי שׁוֹם כּוֹוֵנָה עֲצִמִית, וּכְמֵאֹמֶר
הַתְּנָא (אבות פ"א מ"א)^נ אֵל תַּהֲיוּ פְּעֻבָדִים
הַמְשַׁמְשִׁים אֶת הָרַב עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס -
שִׁכְר עַל הַעֲבוּדָה, אֲלֵא הוּוּ כַּעֲבָדִים
הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס.
וְכֵן הוּא אֹמֵר (דברים יח, יג) 'תָּמִים תַּהֲיֶה עִם
ה' אֱלֹהֶיךָ' - שֶׁתַּהֲיֶה עוֹבְדוֹתְךָ לְהַקְבִּיָה תְּמִימָה
וּשְׁלִימָה, כְּלוּמֵר, לִשְׁם שְׁמַיִם בְּלַבָּד, וְלֹא
מִירַאת הָעוֹנֵשׁ, אוֹ מֵאֲהַבַת הַשִּׁכְרָא^נ.

וְזֶהוּ 'שְׂאֵמֶר הַכֶּתוּב, אִם תִּרְצֶה שְׁמֹן
הַשָּׁמַיִם יִסְעֶוּךָ בְּמַחְשַׁבְתְּךָ, לְבָרַר הַדְּרֹךְ

צִיּוֹנִים וּמְקוּדוֹת

הַטּוֹבָה לְבָא בְּגַלְלָה, וּמַעֲלָה זֹו הִיא מַעֲלָה גְדוֹלָה
מְאֹד וְאֵין כָּל חֶסֶם זֹוכֵה לָהּ, וְהִיא מַעֲלַת אֲבֵהֶם
אֲבִינוּ שֶׁקְּרָאוּ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹהֲבוֹ, לְפִי שֶׁלֹא
עֵבֵד אֲלֵא מֵאֲהַבָה, וְהִיא מַעֲלָה שְׁצוּנָה בַּהּ הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא עַל יְדֵי מִשְׁה שֶׁנֶּאֱמַר (דברים ו, ה) אֲהַבַת
אֶת ה' אֱלֹהֶיךָ, וּבְזִמְנָן שִׁיאֲהוּב אֲדָם אֶת ה' אֲהַבָה
הָרְאוּיָה, מִיֵּי יַעֲשֶׂה כָּל הַמִּצְוֹת מֵאֲהַבָה. וְרֹאֵה בֹזָה,
בְּאַרְחוֹת צִדִּיקִים (שַׁעַר יִרְאַת שְׁמַיִם) וּבְשַׁל"ה (עֲשֶׂה
מֵאֲמֹרוֹת מֵאֲמֵר שְׁלִישִׁי וּרְבִיעִי אוֹת צַד). סֵא. לְשׁוֹן
הַמִּשְׁנָה, אֲנִישִׁיגְנוֹס אִישׁ סוֹכֵךְ קִבֵּל מִשְׁמַעוֹן הַצִּדִּיק,
הוּא הִיא אֹמֵר, אֵל תַּהֲיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב
עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, אֲלֵא הוּוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת
הָרַב שֶׁלֹא עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס, וְיִהִי מוֹרָא שְׁמַיִם
עֲלֵיכֶם. סב. הִנֵּה רִש"י פִּירֵשׁ, 'תָּמִים תַּהֲיֶה',
תַּהֲלֵךְ עִמּוֹ בְּתַמִּימוֹת, וְתַצְפֵּה לוֹ. וְהַרְמַב"ן פִּירֵשׁ,
'תָּמִים תַּהֲיֶה', שֶׁרַק מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ לְבָדוֹ נִדְרוֹשׁ
הַעֲתִידוֹת, מִנְּבִיאֵיו אוֹ מֵאֲנִשֵׁי חֲסִידָיו, רְצוּנֵי לוֹמֵר
אוֹרִים וְתוֹמִים. וְלֹא נִדְרוֹשׁ מֵהוֹכְרֵי שְׁמַיִם וְלֹא
מִזוֹלָתָם. אֲמֵנָם מִדְּבַרֵי רַבֵּינוּ נִרְאָה, שֶׁמִּפְרֵשׁ 'תָּמִים
תַּהֲיֶה עִם ה' אֱלֹהֶיךָ', שֶׁתַּהֲיֶה יִרְאַתְךָ עִם ה' אֱלֹהֶיךָ,

ס. כְּמֵבֹאֵר בַּעֲבוּדָה זֹרָה (יט, א), 'בְּמִצְוֹתַי חֲפִץ
מֵאֲד' (תְּהִלִּים קיב, א), אֲמַר רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּמִצְוֹתַי,
וְלֹא בְשִׁכְר מִצְוֹתַי, וְהִינּוּ דַתְנָן, הוּא הִיא אֹמֵר, אֵל
תַּהֲיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב עַל מְנַת לְקַבֵּל פָּרֶס,
אֲלֵא הִיוּ כַּעֲבָדִים הַמְשַׁמְשִׁין אֶת הָרַב שֶׁלֹא עַל מְנַת
לְקַבֵּל פָּרֶס, ע"כ. וְזֶה לְשׁוֹן הַרְמַב"ם (הַלְכוֹת תְּשׁוּבָה
פ"ה ה"א-ב), אֵל יֵאֵמֶר אֲדָם, הִרִינִי עוֹשֶׂה מִצְוֹת
הַתּוֹרָה וְעוֹסֵק בַּחֲכֻמָּתָהּ, כְּדֵי שֶׁאֲקַבֵּל כָּל הַבְּרָכוֹת
הַכְּתוּבוֹת בָּהּ, אוֹ כְּדֵי שֶׁאֲזַכֵּה לַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא,
וְאִפְרוּשׁ מִן הָעֲבִירוֹת שֶׁהִזְהִירָה תּוֹרָה מִהֵן, כְּדֵי
שֶׁאֲנַצֵּל מִן הַקְּלָלוֹת הַכְּתוּבוֹת בַּתּוֹרָה, אוֹ כְּדֵי שֶׁלֹא
אֲכַרַת מַחֲיֵי הָעוֹלָם הַבָּא, אֵין רְאוּי לְעַבּוֹד אֶת ה' עַל
הַדְּרֹךְ הַזֶּה, שֶׁהַעוֹבֵד עַל דְּרֹךְ זֶה, הוּא עוֹבֵד מִירַאָה
וְאֵינָה מַעֲלַת הַנְּבִיאִים וְלֹא מַעֲלַת הַחֲכָמִים, וְאֵין
עוֹבְדִים ה' עַל דְּרֹךְ זֶה אֲלֵא עִמֵי הָאֲרִץ וְהַנְּשִׁים,
וְהַקְּטָנִים שֶׁמַּחֲנִיךְ אוֹתָן לְעַבּוֹד מִירַאָה, עַד שֶׁתִּרְבֶּה
דַּעֲתָן וְיַעֲבֹדוּ מֵאֲהַבָה. הַעוֹבֵד מֵאֲהַבָה, עוֹסֵק בַּתּוֹרָה
וּבְמִצְוֹת, וְהוֹלֵךְ בְּנִתְיֹבוֹת הַחֲכָמָה, לֹא מִפְּנֵי דְבַר
בְּעוֹלָם, וְלֹא מִפְּנֵי יִרְאַת הָרַעָה, וְלֹא כְּדֵי לִירֵשׁ
הַטּוֹבָה, אֲלֵא עוֹשֶׂה הָאֲמֵת מִפְּנֵי שֶׁהוּא אֲמֵת, וְסוּף

בְּשָׂבִיל שֶׁהוּא רַע וְשָׁנוּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם, וְהַתְּקַרְב לְדֶרֶךְ הַטּוֹבָה לְפִי שֶׁהִיא טוֹבָה וְאַהוּבָה בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם.

וּבְדֶרֶךְ זֶה יִבְאֵר הַפְּסוּק (משלי טו, ב) 'כָּל דֶּרֶךְ אִישׁ זֶה בְּעֵינָיו וְתִכַּן רֹחוֹת ה'.' לְפִי שֶׁכָּל אָדָם צוֹפֵה לְהַעֲשִׂיר, וּמִכּוֹן אֵת לְבוֹ, שֶׁאִם יִהְיֶה עֲשִׂיר אוֹ יִהְיֶה לוֹ אִיזָה הַצְּלָחָה, לַעֲשׂוֹת

פסוק 'כל דרכי איש זה בעיניו וכו'

הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה'. וְלִפְעָמִים אֵינּוּ יִכּוֹל לְהַשִּׁיג תַּאֲוֹת לְבוֹ, לְפִי שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ שְׂאוֹתָהּ הַצְּלָחָה וְאוֹתוֹ הַעֲשֵׂר אֵינּוּ טוֹב לוֹ, כְּמוֹ שֶׁהַתְּפִלָּל עַל זֶה שְׁלֹמֹה כְּשִׁבְנָה הַבַּיִת (שמו"ר לא, ה). מִשׁוֹם הַכֵּן, אָמַר 'כָּל דֶּרְכֵי אִישׁ זֶה בְּעֵינָיו' - נִרְאִים לוֹ שֶׁהֵם טוֹבִים בְּמַחְשְׁבוֹתָיו. אֲבָל הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא

זרע שְׁמוֹשׁוֹן הַמִּבְאֵר

הַרְחַק עֲצָמְךָ מִדֶּרֶךְ הָרַע, רַק בְּשָׂבִיל שֶׁהוּא רַע וְשָׁנוּא לִפְנֵי הַמָּקוֹם, וְהַתְּקַרְב לְדֶרֶךְ הַטּוֹבָה, לְפִי שֶׁהִיא טוֹבָה וְאַהוּבָה בְּעֵינֵי הַמָּקוֹם, וְתַעֲבוֹד לִפְנֵי הַקַּב"ה מֵאַהֲבָה.

העובד להקב"ה בכל לבו, יסייע הקב"ה בידו שלא יתאוה למה שאינו טוב לו

וּבְדֶרֶךְ זֶה - שֶׁהַתְּבַאֵר שֶׁהַקַּב"ה מְסִיעַ לְהַאֲדָם לְבַחֵר בְּדֶרֶךְ הַנְּכוֹנָה, וְיִבְאֵר הַפְּסוּק (משלי טו, ב) 'כָּל דֶּרְכֵי אִישׁ זֶה בְּעֵינָיו וְתִכַּן רֹחוֹת ה'". לְפִי שֶׁכָּל אָדָם צוֹפֵה - מִצַּפֵּה וּמִקוֹה לְהַעֲשִׂיר עֲצָמוֹ בַּמּוֹנֵן רַב, וּמִכּוֹן אֵת לְבוֹ - וְחוֹשֵׁב בְּעַצְמוֹ, שֶׁאִם יִהְיֶה עֲשִׂיר, אוֹ יִהְיֶה לוֹ אִיזָה הַצְּלָחָה בְּעַסְקָיו וְיִתְרַבֵּה מִמוֹנוֹ, שִׁיּוּכַל עַל יְדֵי כֵן יוֹתֵר לַעֲשׂוֹת הַטּוֹב וְהַיָּשָׁר בְּעֵינֵי ה'.

וְאַמֵּנָה, לִפְעָמִים אֵינּוּ יִכּוֹל לְהַשִּׁיג תַּאֲוֹת

לְבוֹ לְהַעֲשִׂיר וְלְהַצְלִיחַ בְּעַסְקָיו, לְפִי שֶׁהַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא יוֹדֵעַ, שְׂאוֹתָהּ הַצְּלָחָה וְאוֹתוֹ הַעֲשֵׂר אֵינּוּ טוֹב לוֹ, לְפִי שֶׁאֲדַרְכָּהּ הֵם יִגְרַמוּ לוֹ לְסוּר מֵעֲבוֹדַת הַקַּב"ה, כְּמוֹ שֶׁהַתְּפִלָּל עַל זֶה שְׁלֹמֹה כְּשִׁבְנָה אֵת הַבַּיִת - בֵּית הַמִּקְדָּשׁ וְחִנּוּ, שֶׁאִפִּילוֹ אִם הָאָדָם יִתְפַּלֵּל לִפְנֵי הַקַּב"ה בְּבֵית הַמִּקְדָּשׁ שִׁיתֵן לוֹ עֲשִׁירוֹת, מְכַל מְקוֹם, אִם הַקַּב"ה מְכִיר בְּלִבּ הַמִּתְפַּלֵּל, שֶׁאִם יִתְעַשֵּׂר יִבְעוֹט בְּהַקַּב"ה, לֹא יִמְלֹא הַקַּב"ה אֵת בְּקִשְׁתּוֹ, וְלֹא יַעֲשִׂירוֹ (שמו"ר לא, ה) ⁷⁰.

מִשׁוֹם הַכֵּן, אָמַר שְׁלֹמֹה הַמֶּלֶךְ בְּמִשְׁלֵי, 'כָּל דֶּרְכֵי אִישׁ זֶה בְּעֵינָיו', כְּלוּמֵר, כֹּל רְצוֹנוֹתָיו שֶׁל אָדָם בְּעֵינֵי הַעֲשִׁירוֹת וְהַצְּלָחוֹת בְּעוֹלָם הַזֶּה, נִרְאִים לוֹ שֶׁהֵם טוֹבִים בְּמַחְשְׁבוֹתָיו - שְׁחוֹשֵׁב בְּדַעְתּוֹ שֶׁהַעֲשִׁירוֹת וְהַצְּלָחָה יְסִיעֶיהוּ בְּעֲבוֹדָתוֹ

צִיּוֹנִים וּמְקוֹדוֹת

בְּתַפְלָתוֹ, רְבוּן הָעוֹלָם, אִם יֵשׁ אָדָם שִׁתְּפַלֵּל לִפְנֵיךְ שֶׁתֵּתֵן לוֹ מִמוֹן, וְאַתָּה יוֹדֵעַ שְׂרַע לוֹ, אֵל תִּתֵּן לוֹ. וְאִם רְאִיתָ אָדָם נָאֵה בְּעַשְׂרוֹ, תֵּן לוֹ, שְׁנֹאמֵר וְיִנְתַּן לְאִישׁ כֹּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תִּדְעַת אֵת לְבָבוֹ, ע"כ. וְזֶה לְשׁוֹן הַמְּדַרְשׁ תַּנְחוּמָא (פְּרִשְׁת תְּרוּמָה סִימָן ט), אֲבָל יִשְׂרָאֵל כִּשְׁהוּא מִתְּפַלֵּל לִפְנֵיךְ בְּבֵית הַזֶּה, וְיִנְתַּן לְאִישׁ כֹּכָל דְּרָכָיו אֲשֶׁר תִּדְעַת אֵת לְבָבוֹ כִּי אַתָּה יוֹדֵעַ לְבָדֵךְ אֵת לְבַב כָּל בְּנֵי הָאָדָם, אִם הוּא תוֹבֵעַ בְּנִים, וְאַתָּה יוֹדֵעַ שִׁיְהִיו מְכַעֲסִין לִפְנֵיךְ, אֵל תִּתֵּן לוֹ. וְכֵן אִם תִּבְעַ נַכְסִים וְאַתָּה יוֹדֵעַ שְׂעִתִּיד לְבַעֵט בְּהֵן, אֵל תִּתֵּן לוֹ.

יראה שלימה לשם שמים בלבד, ובלי פניות. סג. במצודת דוד פירש, שכל דרך [כל סדר הנהגותיו של] איש, זך [טהור וישר] בעיניו, לפי שהאדם אינו רואה חובה לעצמו. ואמנם ה' הוא בתוך רוחו של כל אדם, ויודע הוא אם באמת דרכיו זכאים או לא. סד. ודרשת חז"ל היא מהפסוק שאמר שלמה בחנוכת בית המקדש (דברי הימים ב ו, ל), 'ואתה תשמע מן השמים מִכּוֹן שְׁבָתְךָ וְסִלְחָתְךָ, וְנִתְתָּה לְאִישׁ כְּכֹל דֶּרְכָיו אֲשֶׁר תִּדְעַת אֵת לְבָבוֹ, כִּי אַתָּה לְבָדֵךְ יוֹדֵעַת אֵת לְבַב בְּנֵי הָאָדָם'. וְזֶה לְשׁוֹן הַמְּדַרְשׁ, כִּיּוֹן שְׁבַנָּה שְׁלֹמֹה אֵת הַבַּיִת, אָמַר לְהַקַּב"ה

אֵל ה' מַעֲשֵׂיךָ דִּרְכֶיךָ וְאֵן יִפְנוּ
מִחֲשָׁבוֹתֶיךָ (שם פסוק א), 'שֶׁהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ
הוא יַעֲשֶׂה שְׁלֵא תִבֵּא בְלִבְךָ שׁוֹם
מִחֲשָׁבָה וְתֵאָוֶה, זולת מה שְׁתוֹכֵל
לְהַשִּׁיג, וְאֵן לֹא יִהְיֶה לְךָ עֲצָבוֹן.
וְכֵן פֶּעַל ה' לְמַעֲנָהוּ' (שם פסוק ד), כֵּן
מה שְׁבָרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוא

'תִּכַן רוחות' - מִתְקַן הַמִּחְשָׁבוֹת לְטוֹב,
דְּהִינּוּ לְמַה שֶׁהוא רוֹאֶה שְׁיִהְיֶה טוֹב
לְהֵאָדָם.

אֲבָל זֶה יִגְרַם צַעַר לְאִישׁ הַזֶּה,
שֶׁהֲלָכוּ לְהֵבֵל מְזוּמֹתָיו
וְתֵאָוֶתָיו. וְלִכֵּן הוֹסִיף, אִם תִּהְיֶה טוֹב
וְיִשָּׁר וְכֵן מַעֲשֵׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם, גַּל

זֶרַע שְׁמִשׁוֹן הַמִּבְאָר

(שם טו, יז) ¹⁰ גַּל אֵל ה' מַעֲשֵׂיךָ - סבב מעשיך
אל ה', כלומר, תעשה את כל מעשיך לשם
שמים, וְאֵן - בשכר זאת, יִפְנוּ מִחֲשָׁבוֹתֶיךָ
- יתבססו מחשבותיך, כלומר, שֶׁהַקְדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוא יַעֲשֶׂה, שְׁלֵא תִבֵּא בְלִבְךָ שׁוֹם
מִחֲשָׁבָה וְתֵאָוֶה, זולת מה שְׁתוֹכֵל לְהַשִּׁיג -
מה שטוב לך באמת כפי רצונו של
הקב"ה ¹⁰, וְאֵן לֹא יִהְיֶה לְךָ עֲצָבוֹן - אם לא
תשיג העשירות, או ההצלחות האחרות,
שהרי לא נתאוות להם כשאינם כפי רצונו
של הקב"ה.

הקב"ה משפיע עושר לאדם אם על ידי כן יתרבה כבודו בעולם
ונאמר בפסוק שלאחריו (פסוק ד) ¹⁰ כֵּן
פֶּעַל ה' לְמַעֲנָהוּ, ומפסוק זה דרשו בגמרא,
שְׁבָרָא מַה שְׁבָרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוא בְּעוֹלָמוֹ,

צִיּוּנִים וּמִקּוּדוֹת

הרבה (קהלת יב, ט), 'מעוות לא יוכל לתקון' (שם
א, טו). סו. לשון הפסוק, גַּל אֵל ה' מַעֲשֵׂיךָ
וְיִפְנוּ מִחֲשָׁבוֹתֶיךָ. סו. וכן כתב בחובות
הלכות (שער הבטחון פ"ז) וזה לשונו, וכאשר תחזק
הכרתו יותר מזה בחמלת הבורא על ברואיו, ירצה
במה שיהיה מגזרת האלקים לו בלבו ובלשונו
ובנראהו ובנסתרו, וישמח בכל אשר עשה לו
האלקים, ממות וחיים וריש ועושר וחולי, לא יכסוף
לזולת מה שבהר לו האלקים, ולא ירצה אלא מה
שרצה לו, ונמסר אל האלקים, ומשליך נפשו וגופו
אל דינו, ולא יגביר ענין, ולא יבחר זולת מה שהוא
בו מעניני עולמו, כמו שאמר אחד מן הבוטחים, לא
השכמתי מעולם בענין והתאויתי לזולתו.
סח. לשון הפסוק, כֵּן פֶּעַל ה' לְמַעֲנָהוּ וְגַם רִשְׁעֵ
לְיוֹם רָעָה.

לְהַקְבִּי, אֲבָל הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוא 'תִּכַן
רוחות', כלומר, מִתְקַן ¹⁰ הַמִּחְשָׁבוֹת של
האדם לְטוֹב, דְּהִינּוּ, שהוא משפיע לאדם,
רק לְפִי מה שֶׁהוא רוֹאֶה שְׁיִהְיֶה טוֹב
לְהֵאָדָם. ואם הקב"ה מכיר בלב המתפלל,
שהעשירות וההצלחות יהיו לרעתו ויבטלוהו
מעבודת הקב"ה, הוא מונע אותם ממנו אף
על פי שהתפלל עליהם.

אֲבָל מכל מקום, הרי זה שהאדם אינו
מקבל מה שהתאוה לו והתפלל עליו, יִגְרַם
צַעַר לְאִישׁ הַזֶּה, שֶׁהֲרִי הֲלָכוּ לְהֵבֵל
מְזוּמֹתָיו - מחשבותיו, וְתֵאָוֶתָיו - שהוא
היה מתאוה להתעשר, ונתבטלה תאוותו.
וְלִכֵּן הוֹסִיף הַפְּסוּק שֶׁאִם תִּהְיֶה טוֹב וְיִשָּׁר,
וְכֵן מַעֲשֵׂיךָ יִהְיוּ לְשֵׁם שְׁמַיִם, וכמו שכתוב

סח. רבינו מבאר תיבת 'תוכן', מלשון מכין ומתקן
[ולא כרש"י במשלי שם, שביאר שהוא מלשון
מונה]. ובמדרש משלי שם, פירשו על דרך פירוש
רבינו, את הפסוק הבא שזה לשונו שם, אבל מי
שמשליך מחשבות לבו על הקדוש ברוך הוא, הוא
מכין מחשבותיו, שנאמר גֹּל אל ה' מעשיך ויכוננו
מחשבותיך. וראה פירוש רבינו יונה, ותוכן רוחות
ה', עזור את האדם לתקן מדותיו להתבונן בעוונתם
ולתחזק בתקונם. כי לא יתכן לנצח את התולדת,
מבלי עזרת שמים, והשם 'בוהן לבות' (משלי יז, א),
וכאשר יבקש האדם להכין לב לעבודת השם
וליראתו, יעזרוהו על תקון הלב ויישור המדות. תוכן.
כענין 'תכנתו עמודיה סלה' (תהלים עה, ד), 'ולו
נתכנו עלילות' (שמואל א ב, א). וכן נמצא ענין תקון
בקר"ף, מן הקל ומן הדגוש, 'אזן וחקר תקן משלים

וַיְהִי לְטוֹב לָךְ, וַיְהִי כְבוֹדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ
בְּרוּךְ הוּא לְתַנּוּ לָךְ.

בְּעוֹלָמוֹ, לֹא בְּרָאוּ אֱלֹהִים לְכְבוֹדוֹ (אבות פ"ו
מ"ד; יומא לה, א), וְאִם תִּהְיֶה רְאוּי לְעֵשֶׂר

זֶרַע שְׂמִשׁוֹן הַמְּבֹאֵר

הַמֶּלֶךְ, שֶׁאֵף שֶׁמִּתְחִילָה חָשַׁב דוּד הַמֶּלֶךְ
לְהִתְבַּטֵּל מִן הַתּוֹרָה וּלְהִתְעַסֵּק בְּתַעֲנוּגֵי
הַגּוֹף, כִּיּוֹן שֶׁכָּל כּוֹונָתוֹ רַק לְשִׁמּוֹ יִתְבַּרְךְ,
לְבִסּוּף נִתֵּן הַקַּב"ה בְּדַעַתוֹ שֶׁאֵינוֹ צָרִיךְ
לְהִתְבַּטֵּל וּלְהִתְעַנֵּג. וְכַךְ גַּם יִתֵּן הַקַּב"ה
בְּדַעַת הַעוֹבְדוֹ לְשִׁמָּה, שֶׁלֹּא יִחְפּוֹץ בְּעִשְׂרוֹת
וְשֶׁאֵר הַצְּלָחוֹת הָעוֹלָם הַזֶּה, אִם לֹא יִהְיוּ
לְטוֹבוֹת^ט.

לֹא בְּרָאוּ אֱלֹהִים לְכְבוֹדוֹ (אבות פ"ו מ"ד; יומא
לה, א). וְכַךְ הוּא כּוֹונַת הַפְּסוּק, שֶׁאִם תִּהְיֶה
רְאוּי לְעֵשֶׂר, וַיְהִי לְטוֹב לָךְ - שִׁדּוּע לְפָנֵי
הַקַּב"ה שֶׁתִּשְׁתַּמֵּשׁ בְּעוֹשֶׂרְךָ רַק לְעִבּוּדַת
הַקַּב"ה, וְלֹא תְבוֹא ח"ו לְבַעוֹט בּוֹ מִחֲמַתּוֹ,
וַיְהִי כְבוֹדוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא לְתַנּוּ לָךְ.
זוֹהוּ הַשְּׂיִיכוֹת שֶׁבֵּין פְּסוּקִים אֵלֶּה, לְבֵּין
מֵה שֶׁהִתְבָּאָר בְּתַחֲלִיל הַדְּרוֹשׁ בְּעִנְיַן דוּד

צִיּוֹנִים וּמְקוּדוֹת

לְחִזּוֹר לְבִתֵּי מְדַרְשׁוֹת וּלְעִסּוֹק בֵּהֶם בְּתוֹרָה. ג. הַמוֹנֵעַ
אֵת עֲצָמוֹ מִתְעַנּוּגֵי הַגּוֹף הַשּׁוֹמְרִים עַל בְּרִיאֹתוֹ,
מִחֲמַת עִסְקוֹ בְּתוֹרָה, הַקַּב"ה מְצִילוֹ וְשׁוֹמְרוֹ וְגַם
מִחֲשִׁיב לוֹ, כִּאִילוֹ קִיִּים הַמְּצוּה לְשִׁמּוֹר עַל בְּרִיאֹתוֹ.
ד. הַסִּיּוֹע מִן הַשְּׂמִים לְבַחֲרִיה בְּדֶרֶךְ הַטּוֹבָה, הוּא רַק
לְמִי שֶׁעוֹבֵד לְשִׁמָּה. ה. הַקַּב"ה אֵינוֹ מְשַׁפֵּיעַ עִשְׂרוֹת
לְמִי שֶׁאֵין הַעִשְׂרוֹת טוֹב לוֹ. ו. הַעוֹבֵד לְהַקַּב"ה בְּכָל
לְבוֹ, יִסְיִיעָהוּ הַקַּב"ה שֶׁלֹּא יִתְאוּרָה לְמֵה שֶׁאֵינוֹ טוֹב
לוֹ כְּדִי שֶׁלֹּא יִהְיֶה צַעַר מִכֶּךָ. ז. הַקַּב"ה מְשַׁפֵּיעַ עוֹשֶׂר
לְאָדָם אִם עַל יְדֵי כֵן יִתְרַבֵּה כְבוֹד ה' בְּעוֹלָם.

ט. תְּמִצִּית הַדְּרוֹשׁ: א. דוּד הַמֶּלֶךְ הִיָּה חִפֵּץ לְהִתְבַּטֵּל
מִן הַתּוֹרָה וּלְהִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגֵי הַגּוֹף, כְּדִי שֶׁלֹּא יִחַלֶּה
בְּמַחֲלַת הַמְּרָה שֶׁחוֹרָה מִחֲמַת הַדְּאָגוֹת וְהַטְּרִדוֹת שֶׁל
הַמְּלוּכָה, וּלְקִיִּים בְּכַךְ הַמְּצוּה לְשִׁמּוֹר עַל בְּרִיאֹתוֹ. ב.
אִמְנֵם לְאַחַר מִכֵּן, הִתְבּוֹנֵן דוּד בְּפְסוּקִים, וְהִבִּין שֶׁמִּי
שֶׁאֵינוֹ מִתְבַּטֵּל מִהַתּוֹרָה, יִשְׁמְרֵהוּ הַקַּב"ה שֶׁלֹּא יִחַלֶּה
בְּמַחֲלַת הַמְּרָה שֶׁחוֹרָה. וְגַם הִבִּין מֵאֹפֶן הַלִּיכַת
רְגְלָיו, שֶׁהַעִסְק בְּתוֹרָה עֲצָמוֹ מְשַׁמְחוֹ וּמְסִיר מִמֶּנּוּ
הַדְּאָגוֹת, כְּמוֹ תַעֲנוּגֵי הַגּוֹף, וְעַל כֵּן חִזַּר בּוֹ מִמַּחֲשַׁבְתּוֹ
הָרְאוּשׁוֹנָה, וְהַחֲלִיט שֶׁלֹּא לְהִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגֵי הַגּוֹף, אִלֵּא

לומדים זרע שמשון ורואים ישועות

ספר תולדות שמשון
על מסכת אבות

הספר שמחולל פלאות. אלפים נושעו בהבטחתו.

ישראל 02-80-80-500 ארה"ב 347-496-5657

לומדים זרע שמשון ורואים ישועות

זרע שמשון המבואר
על חומש ויקרא

הספר שמחולל פלאות. אלפים נושעו בהבטחתו.

ישראל 02-80-80-500 ארה"ב 347-496-5657